

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Ženské spolky a kluby v západočeském kraji

Lucie Skalová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Studijní program Historické vědy
Studijní obor České dějiny

Bakalářská práce
Ženské spolky a kluby v západočeském kraji
Lucie Skalová

Vedoucí práce:

Mgr. Václav Fronk, Ph. D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

.....

PODĚKOVÁNÍ:

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Václavu Fronkovi Ph. D., dále rodině za podporu při tvorbě této práce, v neposlední řadě též děkuji zaměstnancům Archivu města Plzně, Archivu města Rokycan, Studijní a vědecké knihovně v Plzni, Městské knihovně v Rokycanech a dalším, bez jejichž pomoci by má práce nemohla vzniknout.

OBSAH

ÚVOD.....	1
1. ŽENSKÁ EMANCIPACE.....	4
1. 1. Stručný vývoj počátků ženského hnutí v Evropě.....	6
1. 1. 1. České ženské hnutí.....	9
2. ŽENSKÉ SPOLKY A KLUBY V PLZNI	15
2. 1. Spolek paní a dívek v Plzni. Včela (1866).....	16
2. 2. Česká jednota paní a dívek v Plzni (1886, 1926 - 1941)	16
2. 3. TJ Sokol Plzeň – dámský odbor (1895 - 1918).....	24
2. 4. Čechie (1919 - 1939).....	27
2. 5. Klub ženské národní rady v Plzni (1935 - 1948)	28
3. SLAVNÉ ŽENY Z PLZEŇSKÝCH SPOLKŮ A KLUBŮ	32
3.1. Klotylda Vuršrová	32
3. 2. Mája Komorousová	33
3. 3. Marta Motejzíkova	34
4. ŽENSKÉ SPOLKY A KLUBY V ROKYCANECH.....	36
4. 1. Dámský spolek Ludmila (1870 - 1944).....	37
4. 2. TJ Sokol Rokycany - dámský odbor (1900 - 1948).....	40
5. SLAVNÉ ŽENY Z ROKYCANSKÝCH SPOLKŮ A KLUBŮ	45
5. 1. Julie Bumbálková	45
5. 2. Libuše Bláhová	46
5. 3. Leontýna Federová	47
5. 4. JUDr. Bohumila Stadlerová	48
ZÁVĚR.....	49
6. ABSTRAKT.....	51
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	52
8. PŘÍLOHY	56

ÚVOD

V rámci této bakalářské práce jsem se rozhodla věnovat se ženským spolkům a klubům v Plzni a Rokycanech. Činnost těchto institucí se vždy odvíjela od potřeb a konkrétních požadavků ženského hnutí. Ženské hnutí v českých zemích se ve svých počátcích nelišilo od ostatních, také stavělo na řešení ženské otázky, na pomoci ženám, které chtěly získat volební právo a na snaze získat pro ně zaměstnání. Avšak k naplnění ženské emancipace vidělo zejména ve vzdělávání, a proto se vydalo svoji cestou. Ještě jiný důležitý cíl si tyto spolky zadaly, a tím byla pomoc chudým a potřebným. Několik málo institucí neustalo ve své činnosti a rozvíjely se kupředu. Některé z nich pokračují v dnešní době, avšak v moderním stylu.

Tato práce se v první části zabývá ženskou emancipací, kde bylo cílem dokázat, jak významnou úlohu tato epocha sehrála v 19. a na počátku 20. století. Stejně těžkou roli představovalo vytvoření ženského sdružení, kterému se věnuji v dalších kapitolách. Ženy jako podřadné osoby neměly u vyšších organizací mnoho nadějí na úspěch. Avšak našlo se několik žen ale i mužů, jenž se nebály a svojí vytrvalostí dosáhly vytouženého cíle.

Postupem času se ženy začaly dožadovat svých práv a poukazovat na své schopnosti v oboru vzdělávání či politiky, které se mohly srovnávat s muži. Na konci 19. století a počátku 20. století se ženské hnutí vyvíjelo kladným směrem, a proto se také zvýšil počet ženských spolků a klubů. V době 2. světové války bylo mnoho spolků uzavřeno či dočasně zastavilo svoji činnost.

Mým cílem bylo poukázat na velmi zajímavé spolky a kluby, které vznikaly ve 2. polovině 19. století a 1. polovině 20. století v západočeském kraji. Nastínila jsem jejich vznik, dané stanovy a činnost, která byla jejich náplní. Zejména poslední bod se mi jevil za velmi důležitý, a proto jsem se snažila o jeho celý výklad. Každý spolek musel mít vždy nějakého zakladatele, který se dále staral o rozvoj a fungování spolku. Proto jsem věnovala těmto významným osobám samostatné kapitoly.

Bakalářská práce obsahuje pět kapitol, které se dále dělí na podkapitoly. V první kapitole se zabývám ženskou emancipací, jelikož si myslím, že je důležité nejprve vysvětlit tento pojem a zařadit jej do kontextu. Přiblížila jsem stručný vývoj ženského hnutí v českých zemích, s ohledem na celoevropské souvislosti. Dále sepišuji důležité historické mezníky tohoto hnutí (vznik prvních ženských spolků v Praze, které předznamenávaly vznik dalších ženských sdružení v jiných regionech; slavné ženy tohoto období - Magdalenu Dobromilu Rettigovou, Boženu Němcovou, Elišku Krásnohorskou; vznik dívčích škol a možnost vzdělávání dívek - Karel Slavoj Amerling, Vojtěch Náprstek) až do vzniku první republiky roku 1918. Další část práce je věnována spolkům, jak jsem se již zmínila.

Na konec práce jsem přidala přílohy, ve kterých se vyskytují portréty nejslavnějších žen, ale i mužů, jejichž zaměřením se stalo emancipační hnutí. Nalezneme zde i obrázky sokolovny v Plzni a Rokycanech.

Při psaní této práce jsem využila progresivní metodu, kdy jsem události v kapitolách seřazovala chronologicky za sebou. Při zpracování jsem použila metodu přímou. Metodu komparativní jsem aplikovala u některých spolků, zejména Jednoty paní a dívek v Plzni a Amerického

klubu dam. V práci je ještě použita metoda kompilační a metoda biografická, která se nachází v kapitolách o významných ženách.

Při tvorbě této práce jsem čerpala z pramenů a sekundární literatury. Některé prameny byly pro psaní této práce nepoužitelné, tudíž jsem se obrátila na literaturu. V první kapitole, kde se věnuji obecně ženskému hnutí, jsem shledala nejpřínosnější knihu od Pavly Horské *Naše prababičky feministky*, kterou doplňovaly publikace *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci* od Marie L. Neudorflové a *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století* od Mileny Lenderové. Dalším velmi přínosným dílem se mi stala kniha od Marie Popepové pod názvem *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936*. Tato kniha nám předkládá vznik a vývoj tohoto plzeňského spolku.

1. ŽENSKÁ EMANCIPACE

Pojem emancipace¹ je značně obšírný. Tento výraz pochází z latiny, odvozuje se ze slova *manus* (ruka). Písmeno „e“ na počátku slova označuje předponu, která má stejný význam jako předložka *ex*, jenž se překládá jako „z“. Část slova *-cip-* souvisí se slovem *capere* (chytit, držet). Dříve se tento pojem používal ve smyslu, propuštění syna z otcovského vlivu neboli z „područí“ otce. Od 17. století se používal pro osvobození otroka z poddanství jeho pána, poté se spojil s přídavným jménem, z čehož vzniklo označení „ženská emancipace“², které se stalo populárním.³ Sloveso emancipovat pochází z latiny a znamená vymanit se, vyprostit se. Z ženského pohledu se jedná o vymanění se z mužské nadvlády, o rovné postavení ve společnosti.⁴

V dnešní době používáme spíše pojem feminismus, avšak ani tento pojem není zcela správný. Měli bychom hovořit o feminismech v množném čísle. Feminismus může mít mnoho podob jako anarchofeminismus a liberální feminismus. Liberální feministé/ -ky bojují za stejné zastoupení počtu žen a mužů v politických a ekonomických institucích. Anarchofeministé/ -ky toto tvrzení odmítají a domáhají se úplného zrušení všech společenských hierarchií, nejen založených na genderu⁵. Jednotlivé proudy se však shodují na názoru, že ženy se ocitají

¹ *Ottův slovník naučný*. Osmý díl. Praha, J. Otto, 1894. s. 558, 559.

² *Ottův slovník naučný*. Dvacátý sedmý díl. Praha, Paseka/ Argo, 2002. s. 803. **Ženská emancipace** (feminismus): 1. Ženská otázka je problém, v němž jde o oprávněnost nároků ženy na uznání celého lidství jejího a důsledků z toho plynoucích. 2. Ženské hnutí je čínorodé úsilí širokých mass o rovné hodnocení ženy s mužem po stránce individuální, sociální i mravní, s tendencí po vyrovnání a krásnějším soužití obou pohlaví.

³ DRÁPAL, Dan. *Emancipace žen v církvi?* Praha, Návrat domů, 2003. s. 79.

⁴ *Ottův slovník naučný*. Osmý díl. Praha, 1894. s. 559.

⁵ Gender (lat. genus, generis) - tento pojem se používá k označení kulturně vytvořených rozdílů mezi muži a ženami. Poprvé se použil ve společenských vědách v druhé polovině 20. století v rámci feministického paradigmatu.

na nižším postavení ve společnosti než muži, přesto se liší v odstraňování této nerovnosti.⁶

Feminismus pojednává především o kulturních pojmech: vzdělávání, výchova, uvědomování, shromažďování, petice. Mezi feministické cíle patří: 1. umožnit ženám vzdělání, které bude potřeba ke konání úkolů v domácnosti, v povoláních a všeobecně ve společenském životě. Navrhuje právo pro ženy s možností studovat i po základním vzdělání, usiluje o reorganizaci středních dívčích škol a možnost vzdělávat se na vyšších školách vědeckých či uměleckých; 2. pokouší se dívkám poskytnout možnost, aby si samy zvolily, jaké zaměstnání chtějí vykonávat podle svých vlastních možností; 3. dožaduje se reformy v manželství, staví se proti prostituci, chce změnit zákony ohledně nemanželských dětí, matek a povinností odloučených otců; 4. domáhá se rovnocenných práv pro ženu ve veřejném životě, obci či státě. Chce povolit přístup ženám do funkcí na úřadech.⁷

Současné feministické směry lze rozdělit do třech proudů. Prvním z nich se nazývá „asimilační“ proud, jenž dokazuje, že žena je stejně nadaná jako muž a může zastávat stejné společenské role jako on. Druhý proud obsahuje „androgynní“ feminismy, ve kterých se navrhuje, že by se muž se ženou měli sobě více podobat a vytvořit tak neutrální osobnost, která nebude vnímat vlastnosti, které jsou dány mužům a ženám. Třetí proud se jmenuje „radikální“ feminismus. Ten naopak poukazuje na odlišnosti mezi pohlavími, shledává ženy schopnějšími. Některé další směry radikálního feminismu vidí ženy, jako nové vládkyně nad světem, jelikož doba vlády mužů je ukončena.⁸

⁶ Feminismus. Stručná historie feminismu [online]. 2011 [citováno 2. 12. 2011]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/historie.shtml>.

⁷ *Ottův slovník naučný*. Dvacátý sedmý díl. Praha, 2002. s. 808.

⁸ MAŘÍKOVÁ, Hana; VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha, Open Society Fund, 1999. s. 15.

1. 1. Stručný vývoj počátků ženského hnutí v Evropě

Skutečný proces za zrovnoprávnění započal na konci 18. století za Velké francouzské revoluce, a dále pokračoval v 19. století, kdy ženy chtěly získat volební právo a právo na vzdělání.⁹

Mezi hlavní složky emancipačního hnutí patří: 1. individuální, snaha o přístup žen ke vzdělání; 2. sociální, přístup ke všem zaměstnáním, odstranění dvojí morálky, nuceného celibátu, prostituce; 3. politické, dožadování se volebního práva pro ženy; 4. rodinné, rovnost v rodině, snaha o hospodářskou a rodičovskou moc.¹⁰

Ve druhé polovině 18. století se ve Francii uskutečňovaly úřední zásahy proti podnikání žen, vstupu do řemeslnických dílen a obchodu, jelikož v těchto odvětvích byly zručnější než muži. V roce 1755 se žádná žena nesměla vyskytovat v oblasti zdravotnictví, mohly vykonávat pouze funkci porodních babiček. V roce 1776 byl zakázán vstup žen do cechů a korporací, avšak to je pobouřilo, jelikož dlouhá léta se zabývaly činnostmi v samostatných řemeslech. V roce 1781 byl vydán dekret, jenž ženy vylučoval ze zaměstnání na poštách, kde do té doby mohly vykonávat i funkci poštmistrů.¹¹

V roce 1789 vypukla ve Francii Velká francouzská revoluce, která měla za následek, že do politického života patřila nejen bohatá buržoazie, nýbrž i občané venkova a plebejských městských vrstev, kteří tvrdě obhajovali tradiční normy mužských a ženských rolí ve společnosti. Hlavním zastáncem této myšlenky se stal Jean Jacques Rousseau, který

⁹ MAŘÍKOVÁ, Hana; VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha, 1999. s. 13.

¹⁰ *Ottův slovník naučný*. Dvacátý sedmý díl. Praha, 2002. s. 806.

¹¹ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha, 1999. s. 11.

přísně odděloval mužskou a ženskou úlohu v životě. Revoluce povzbudila více žen k boji za rovnoprávnost.

V 80. letech 18. století vystupovala ve Francii, zakladatelka prvních ženských politických spolků, Olympe de Gouges¹². Tato žena již dříve popisovala ve svých brožurkách, že nastane společenská revoluce, která změní postavení žen a jejich práva. Dále předložila národnímu konventu¹³ Deklaraci práv ženy a občanky¹⁴, ve které se dožadovala rovnoprávnosti pohlaví, kritizovala nadvládu mužů, čímž proti sobě poštvala revolucionáře různých směrů. Konvent nepřijal práva žen a ji pro velmi revoluční myšlenky nechal popravit na podzim 1793. O tuto ženu se vzbudil zájem až mnohem déle, a projevovaly jej pouze feministky. Na konci října konvent zrušil všechny ženské kluby, jelikož ty se začaly proměňovat z dobročinných spolků, ve spolky bojovné. Srpnový dekret nařizoval francouzským ženám brannou povinnost ve válce, která měla být zaměřena na šití stanů, uniforem a pomoc zraněným. Ženy se však zařídily po svém a formovaly legie, které měly stát v boji po boku mužů. Konvent chtěl tyto legie odstranit. Podařilo se až v září 1793, kdy se Klub republikánských revolučních občanek vzbouřil proti vysokým cenám surovin, lichvě a spekulaci s krajními radikály, s nespokojeným davem sansculottů¹⁵. Po svržení revoluční vlády uveřejnil konvent dekret, jenž zakazoval ženám, podílet se na jakémkoli politickém hnutí. Na veřejnosti se nesměly shromažďovat do skupin, kde by bylo více jak pět žen, jelikož poté mohly být rozehnány vojskem.¹⁶

¹² Olympe de Gouges (7. 5. 1748 - 3. 11. 1793) - francouzská dramatička, spisovatelka s feministickým a demokratickým myšlením.

¹³ Národní konvent (fran. convention nationale) - nejvyšší zákonodárný a výkonný orgán ve Francii od 20. září 1792 do 26. října 1795. Dne 21. září 1792 vyhlásil Francii republikou a oficiálně sesadil z trůnu krále Ludvíka XVI.

¹⁴ Deklarace práv ženy a občanky - franc. *Déclaration des droits de la Femme et de la Citoyenne*.

¹⁵ Sansculotti - souhrnný název pro chudé obyvatelstvo měst za Velké francouzské revoluce (např. služebnictvo, drobní živnostníci a řemeslníci). Tento pojem vznikl kvůli typu oděvu, resp. dlouhým kalhotám. Tito lidé nenosili krátké jezdecké kalhoty s punčochami.

¹⁶ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*, Praha, 1999. s. 12, 13, 14.

Za Velké francouzské revoluce se nepodařilo ženám vybojovat politická práva. Úspěchy však slavily v rodinné sféře. V roce 1792 bylo navrženo právo na rozvod manželství. Tehdy toto právo bylo považováno, za jakýsi ústupek ženám, jelikož ty se ho domáhaly v proslulých „Sešitech stížností“ již v předrevolučním období. Rozvody se velmi rychle začaly rozmáhat, zejména ve velkých francouzských městech. Avšak od roku 1816 byly rozvody zcela zakázány prostřednictvím Napoleonova zákoníku, jenž obsahoval revolucí vytvořené právní normy, které zachovávaly vládnoucí buržoazii dualistické stanovisko, jenž poukazovalo na rozdílnost mužů a žen i v 19. století. V roce 1884 byl zákon o rozvodu opět obnoven, avšak s několika omezeními.¹⁷

V té samé době byla také v Anglii prezentována Obhajoba ženských práv, kterou vytvořila Mary Wollstonecraftová¹⁸. Zde prohlásila, že ženám byly dány určité role a jejich méněcennost vznikala uměle.¹⁹

V polovině 19. století ženy buržoazie byly spokojeny se svojí úlohou v rodině a politické otázky rády přenechaly svým mužům. Avšak přístup na veřejnost nechtěly zcela ztratit, a tak se zapojily do aktivit: sbírky pro chudé, ošetřování nemocných v době epidemií a raněných v době války.²⁰

Období mezi léty 1871 - 1914 se ve Francii nazývalo dobou „velkého strachu z žen“, a to nejen ve výrobním odvětví, kde vždy dominovali muži, nýbrž i ve společenském životě. Mezi tím v německých zemích započal boj žen o přístup ke vzdělání, k povoláním a k občanským právům, jaké do té doby drželi muži. Tento jev však velmi

¹⁷ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*, Praha, 1999. s. 14.

¹⁸ Mary Wollstonecraft (27. 4. 1759 - 10. 9. 1797) - britská spisovatelka, feministka a sociální reformátorka. Je autorkou práce *Obhajoba ženských práv*, ve kterém se dožaduje rovnoprávnosti žen a práva na vzdělání.

¹⁹ OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. Praha, Libri / Slon, 2004. s. 17.

²⁰ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*, Praha, 1999. s. 17.

pobouřil novověké misogynství²¹ filosofů, zejména Arthura Schopenhauera²² a Friedricha Nietzscheho.²³

1. 1. 1. České ženské hnutí

Počátky emancipace v Čechách se datovaly do 40. let 19. století, což bylo poněkud déle v porovnání s jinými zeměmi západní Evropy, avšak ve stejné době jako v zemích Rakousko-Uherska. Výraznější snahy se rozvíjely až od 60. let 19. století. Není lehké zjistit, jaké vlivy přispěly k rozvoji emancipace.²⁴

Toto hnutí od počátku nebojovalo proti mužům, ale pracovalo s nimi. České ženy byly na spolupráci s muži hrdé, jelikož si uvědomovaly, že je nejen potřebná, ale i možná. Dalším důležitým bodem bylo soustředění se na potřeby celého českého národa, nikoli na zájmy žen a jejich práva. Ženy, podílející se na ženském hnutí, považovaly demokratizaci národa za určitou možnost, jak dosáhnout svých práv²⁵.²⁶

První české ženské spolky nemohly vzniknout nikde jinde než v Praze. Pro mnohá další města se staly vzorem. Zvláštní pozornost je věnována Spolku Slovanek a Slovanské Dennice, Americkému klubu dam a Ženskému klubu českému. Důležitou roli v těchto institucích hrály, zejména ženy veřejně známých, ale i finančně zaopatřených mužů. Zakladatelkami se stávaly většinou ženy a dívky ze středních vrstev

²¹ Misogynie (řeč. misein, gyne) - označuje nenávisť k ženám či osobní postoj k ženám, který může být otevřený, ale spíše skrývaný.

²² Arthur Schopenhauer (22. 2. 1788 - 21. 9. 1860) - známý německý filosof 19. století. Šířil myšlenky pesimistické filosofie.

²³ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*, Praha, 1999. s. 25.

²⁴ NEUDORFLOVÁ, L. Marie. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha, JANUA, 1999. s. 10.

²⁵ Roku 1920 byl v Československu vydán § 106 Ústavy Československé republiky, v němž jsou si obě pohlaví rovny.

²⁶ NEUDORFLOVÁ, L. Marie. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha, 1999. s. 10.

měšťanských či úředních rodin. Tyto organizace do své činnosti připojily konání různých kurzů, přednášek či zakládání vlastních škol, které podporovaly rozvíjení ženské vzdělanosti.²⁷

Za nejstarší sdružení byla považována jakási Jednota ku podporování ženské umělosti, která vznikla roku 1813. Tato instituce měla dobročinný charakter. O této jednotě skoro nic nevíme, pouze se domníváme, že se stala rozhodujícím bodem, jenž ženám dodal odvahu ke změně svých práv.²⁸

První pokusy o vzdělávání žen se pojí s významnou českou ženou, která se zapsala do dějin, Magdalenou Dobromilou Rettigovou²⁹. Rettigová řadila mezi vzdělání žen, stát se vzornou matkou, znamenitou hospodyní, rovnocennou a milou družkou svého muže, jenž by se jí svěřoval se starostmi každodenního života. Tato žena se řadila mezi zakladatelky škol. Vytvořila „domácí školu“ pro dívky z nižších středních vrstev. Tímto gestem si zasloužila obdiv a úctu.³⁰

Dalším zakladatelem českého školství se stal Karel Slavoj Amerling³¹, který chtěl vystavět víceúčelový komplex Budeč, jehož součástí by byly nemocnice, obchody, knihovna a škola. Vznikla pouze knihovna a škola, která se ještě rozdělila na soukromý dívčí ústav pro

²⁷ VOJÁČEK, Milan. *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Praha, SCRIPTORIUM, 2007. s. 31.

²⁸ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha, Mladá fronta, 1999. s. 231.

²⁹ Magdalena Dobromila Rettigová (31. 1. 1785 - 5. 8. 1845) - byla českou spisovatelkou, buditelkou a autorkou kuchařek, básní, divadelních her a próz. Nejznámější dílem se stala *Domácí kuchařka*.

³⁰ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč? (Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století)*. Praha, Libri / Slon, 2005. s. 16, 17.

³¹ Karel Slavoj Amerling (18. 9. 1807 - 2. 11. 1884) - český pedagog, filosof a lékař.

zájemkyně od pěti do osmnácti let. Toto zařízení vedla Bohuslava Rajska³² .³³

Z rozpadajícího se Amerlingova kolektivu se v poslední čtvrtině roku 1848 vydělily dva spolky, Spolek Slovanek³⁴ a Slovanská Dennice. Hlavními ženami spolku Slovanek se stala Honorata Zapová, původem Polka, kterou podporovaly Johanna Fričová a Svatava Amerlingová. Dne 20. září 1848 se prvního jednání spolku zúčastnilo čtyřicet členek. Tyto ženy chtěly vytvořit dívčí školu s českým národním vyučováním. Později se mezi členkami objevily spory. V únoru 1849 postihla spolek ztráta, kdy náhle zemřela paní Johanna Fričová. Svatava Amerlingová se rozhodla založit vlastní dívčí školu a spolek Výbor dam pro ženské vychování. Také druhý ženský spolek, Slovanská Dennice, řídila cizinka, původem Chorvatka, Josefa Kunovičová-Kubínová. O tomto spolku není mnoho záznamů, víme jen, že vznikl na základě panslovanských³⁵ a demokratických myšlenek. Rozpad spolku nastal v dubnu 1849, nejspíše pro nedostatek financí a odlišného uvažování členek. Pani Kubínová se rozhodla založit dívčí školu, kterou by navštěvovaly chudé pražské dívky, avšak tento plán se neuskutečnil.³⁶

První polovina 19. století patřila nejvýznamnější české spisovatelce Boženě Němcové. Tuto ženu musíme zařadit do období ženského hnutí, zejména pro její tvorbu, ve které se zabývala nejen otázkami postavení žen, ale i veřejnými záležitostmi. Božena Němcová své práce zaměřovala na prostý lid, především na venkově, v nichž se zaměřovala na situaci žen ve společnosti v první polovině 19. století. Ve 40. letech

³² Bohuslava Rajska; vl. jm. Antonie Reissova (1817 - 1852) - Amerlingova spolupracovnice v Budči, velice schopná po organizační a pedagogické stránce, sdílela Amerlingovy demokratické ideály. Také byla sestrou Johanny Fričové.

³³ OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. Praha, 2004. s. 24, 25.

³⁴ Spolek Slovanek – původní název Sestry slovanské.

³⁵ Panslovanismus (panslavismus) - je myšlenka jednoty slovanských národů. Hnutí, jenž usiluje o vzájemné spojení slovanských národů.

³⁶ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha, 1999. s. 239.

upozorňovala venkovské matky, které posílaly své dcery do světa za zaměstnáním, že jejich dcery končily ve většině případů jako prostitutky, a to pro nedostatek financí či z naivity. Jediný zdroj pro lepší postavení žen viděla v dostupném vzdělání.³⁷

Rok 1848 byl pro český národ přínosným, avšak v ženském hnutí se neudálo nic významného a průlomového. V habsburské říši se ženy velmi aktivně podílely na činnosti na veřejnosti, usilovaly zejména o vzdělávání dívek. Až do roku 1848 byla veřejnost a ženy vyloučeny z politiky, pod pohrůžkou potrestání vládou či policií.³⁸

Nyní pár slov o nejvýznamnějším feministickém spolku 2. poloviny 19. století, který sídlil v Praze. Stal se jím Americký klub dam, jenž se výrazně podílel na uvědomění si ženské populace v Čechách. Přesvědčil veřejnost o tom, že i ženy mají právo na volný čas a mohou si jej vyplnit smysluplnou činností. Tento spolek vyvolal u žen velký zájem, jelikož jeho náplní bylo vzdělávání a poznávání. Můžeme jej považovat za vzor pro založení dalších ženských institucí jako Ženský výrobní spolek český či dívčí gymnázium Minerva.

Americký klub dam byl založen na počátku 60. let a je považován za počátek organizovaného českého ženského hnutí. Hlavním zakladatelem byl Vojtěch Náprstek³⁹. Mezi členky klubu se řadily Sofie Podlipská, Karolína Světlá, Marie Riegrová⁴⁰, Eliška Krásnohorská a další. Klub konal různé přednášky, které během prvního roku působení navštívilo 1300 dam, za dalších dvacet let se počet zvýšil na 26 750 žen. Formálně začal klub fungovat od roku 1865, kdy si policie vyžádala

³⁷ NEUDORFLOVÁ, L. Marie. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha, 1999. s. 25, 31.

³⁸ Tamtéž. s. 33.

³⁹ Vojtěch Náprstek (17. 4. 1826 – 2. 9. 1894) - slavný český vlastenec, národopisec, mecenáš a zastánce pokroku.

⁴⁰ Marie Riegrová-Palacká (18. 4. 1833 - 29. 3. 1891) - česká filantropka, zabývala se zejména pomocí chudým matkám a dětem. Byla dcerou Františka Palackého.

obecné stanovy instituce. Tyto stanovy musel spolek několikrát předělávat, jelikož policie vždy našla nějakou nesrovnalost. Hlavními cíli klubu bylo vzdělávání svých členů, širší vzdělávání žen, konání dobročinnosti, výchova a zájem o mládež, pořádání plesů. Ve vedení fungovaly tři členky - předsedkyně, jednatelka a pokladní, jenž byly voleny na pět let. Jednou ročně se pořádala valná hromada. Funkce klubu byla ohrožena roku 1869, kdy c. k. policejní ředitelství v Praze požadovalo nové stanovy, pod hrozbou rozpuštění. Klub předložil stanovy, avšak policii nevyhovovaly, a proto se činnost klubu měla zastavit. Klub si ovšem poradil, jak pokračovat dále. Instituce byla přejmenována na „Bývalý americký klub dam“.⁴¹

Na počátku 60. let 19. století, kdy byla obnovena ústavnost, se velmi zlepšil společenský život. V tomto období začaly vycházet první české politické noviny, a byla také sepsána první česká encyklopedie. Vznikalo mnoho spolků a organizací, jenž měly různá zaměření. V roce 1871 se nacházelo v Praze 427 spolků a asociací, avšak pouze osm bylo ženských.⁴² V tomto období se rozrůstal počet spolkových dívčích škol, které financovalo městské zastupitelstvo. Rozšiřovaly se dále také školy městské a soukromé. Od 70. let 19. století se situace změnila, povýšily školy odborné, jejichž zaměření mělo více oblastí, hospodyňské a průmyslové. V roce 1890 vzniklo dívčí gymnázium Minerva, které financovala a řídila instituce Minerva do roku 1915.⁴³

Dalším důležitým historickým mezníkem byl vstup českých žen do politiky. Tento fakt se udál již za Rakousko-Uherska, v době, kdy žádné občansko-politické právo žena neměla. V roce 1903 byl v Praze založen Ženský klub český, jehož náplní se stal kulturní a politický život žen. Mezi

⁴¹ NEUDORFLOVÁ, L. Marie. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha, 1999. s. 53, 56, 60, 61.

⁴² LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha, 1999. s. 239.

⁴³ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách - Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha, Libri / Slon, 2005. s. 33, 34.

zakladateli klubu bylo 11 ženských spolků, avšak jen čtyři, včetně „Ústředního spolku českých žen“, nebyly institucemi zaměstnankyň. V tomto klubu se seznamujeme s významnou prací Františky Plamínkové⁴⁴, která se později zapsala do dějin ženského hnutí v Československu jako nejvýznamnější žena. V roce 1905 vznikl Výbor pro volební právo žen. Tento výbor se snažil získat volební právo pro ženy. V čele hnutí se objevila Františka Plamínková. Poté, co zjistila podle volebního řádu, že i žena může zastávat funkci ve vládě, neváhala a zahájila kampaň na volbu ženy do pozice poslankyně. Tuto kandidaturu však sama odmítla. Vybranou kandidátkou se stala spisovatelka Božena Viková-Kunětická⁴⁵, jenž byla v roce 1912 zvolena první ženskou poslankyní do českého královského sněmu.⁴⁶ Roku 1923 se stal klub samostatným odborem ústřední ženské organizace v Československu „Ženské národní rady“. Jeho činnost trvala i v době nacistické okupace. Avšak roku 1950 musel být ukončen a rozpuštěn. Od toho okamžiku se měl stát český feminismus součástí ústředně řízené politiky Svazu žen.⁴⁷

Velké podpory se ženskému hnutí dostalo i ze strany nejvýznamnějšího muže v naší zemi, stal se jím Tomáš Garrigue Masaryk⁴⁸. Tento muž se stal nejen zastáncem ženských práv, ale také se on sám věnoval řešení „ženské otázky“. Chtěl ženám zpřístupnit studium na všech školách, zaručit uplatnění v zaměstnání a v politické sféře. Snažil se vytvořit lepší podmínky pro ženy ve společnosti.⁴⁹ V roce 1918 za jeho velkého přispění bylo ženám uznáno politické právo.

⁴⁴ Františka Plamínková (5. 2. 1875 - 30. 6. 1942) - česká politička, novinářka a patří mezi první feministky.

⁴⁵ Božena Viková-Kunětická (30. 7. 1862 - 18. 3. 1934) - česká nacionalistická politička, spisovatelka feministických děl.

⁴⁶ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost. Člověk a jeho práva I.* Praha, ESVP, 1992. s. 10, 11.

⁴⁷ HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*, Praha, 1999. s. 111, 112, 113.

⁴⁸ Tomáš Garrigue Masaryk (7. 3. 1850 - 14. 9. 1937) - pedagog, politik, filosof. Nejdříve byl poslancem rakouské říšské rady, a také profesorem na univerzitě. V roce 1918 se stal prvním prezidentem Československa. V této funkci setrval od 14. listopadu 1918 do 14. prosince 1935.

⁴⁹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč? (Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století.* Praha, 2005. s. 82.

2. ŽENSKÉ SPOLKY A KLUBY V PLZNI

Své prvenství v zakládání ženských spolků neslo město Praha, které se stalo příkladem pro další rozvoj zakládání institucí v jiných regionech. V menších městech se rozvoj zpomalil a započal až od 70. let 19. století. Zakladatelky spolků se setkávaly s potížemi v překonávání vžitých tradic a mentalit.⁵⁰

Mezi léty 1880 - 1886 vzniklo mnoho spolků a společností s programem kulturním i nacionálním. V roce 1886 se několik žen shodlo na vytvoření svého vlastního spolku, chtěly se odlišit od ostatních dam tím, že by byly nápomocny potřebným. V těchto kroužcích se mluvilo zčásti česky, ale také německy. Německé oslovení patřilo k dobrým zvykům společnosti. Celá plzeňská veřejnost byla velmi mile překvapena početným zakládáním ženských spolků.⁵¹

Hlavní iniciátorkou a představitelkou emancipačního hnutí v Plzni se stala Eliška Krásnohorská. Tato žena zde strávila sedm let, poté ji objevila Karolína Světlá, která velmi ocenila její umělecké a společenské názory, ale zejména program řešení ženské otázky u nás. Roku 1870 Světlá poslala dopis Elišce Krásnohorské, ve kterém nastínila řešení ženské otázky a nabídla jí, zda by přijala místo v redakci Ženských listů v Praze. V Plzni, na doporučení Karolíny Světlé, si nastudovala literaturu o světovém ženském emancipačním hnutí. Po probádání napsala článek Ženská otázka u nás a jinde, který vyšel ve Vlčkově Osvětě ve dvou dílech, lednovém a únorovém čísle 1874. Tento spis v sobě zahrnoval kompilaci cizích materiálů, se kterými Krásnohorská pracovala zejména

⁵⁰ VOJÁČEK, Milan. *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Praha, 2007. s. 31.

⁵¹ POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 – 1936*. Plzeň, fa Auberská-Beštová, 1936. s. 5.

v části o vzdělávání žen v jiných zemích, ke které připojila i své pojetí ženské otázky.⁵²

Tato kapitola bude pojednávat o nejvýznamnějších ženských spolcích v Plzni, z období 2. poloviny 19. století až 1. poloviny 20. století. Mezi nejznámější instituci patřila Česká jednota paní a dívek v Plzni, která chtěla přispět ke zvýšení vzdělanosti českých žen. Jako základna všech ženských spolků vystupovala měšťanská Ženská národní rada, která vznikla roku 1923 v Praze. V Plzni tento spolek začal fungovat až od roku 1935. Roku 1942 byla však jeho činnost za okupace zastavena a její členky byly stíhány. Po okupaci se činnost spolku opět rozběhla.

2. 1. Spolek paní a dívek v Plzni. Včela (1866)

Tento spolek měl vzniknout v době, kdy se v Plzni začala naplno rozvíjet činnost zakládání českých spolků. Roku 1866 se rozhodlo několik žen, jmenovitě Anna Schieblová, Terezie Schwarzová, Rozalie Scherksová, Marie Neubarthová, Emilie Gerlachová, k vytvoření vlastní ženské instituce. Tyto iniciátorky byly manželkami předních plzeňských úředníků. Dámy zaslaly žádost o povolení spolku paní a dívek Včela na pražské místodržitelství. Hlavním cílem mělo být vzdělávací a zábavní zaměření. Místodržitelství se však rozhodlo uvedený spolek nepovolit. Tímto usnesením skončilo veškeré úsilí k tvorbě této organizace.⁵³

2. 2. Česká jednota paní a dívek v Plzni (1886, 1926 - 1941)

Myšlenka vytvoření si vlastního spolku vznikla roku 1886, z iniciativy budoucích členek České jednoty paní a dívek. Tento spolek

⁵² VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Praha, Melantrich, 1987. s. 29, 34.

⁵³ BĚLOHLÁVEK, Miroslav. *Průvodce po fondech a sbírkách - Archiv města Plzně*. Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1987. s. 287.

bychom mohli přirovnat k Americkému klubu dam, který měl mnoho společného. Oba spolky se staly nejvýznamnějšími organizacemi 2. poloviny 19. století. Pečovaly o vzdělávání žen a vykonávaly dobročinnou činnost. Pořádaly různé přednášky, kurzy a finanční sbírky pro chudé. Rozdíl mezi těmito spolky byl v členství, zatímco Česká jednota paní a dívek přijímala ženy bez rozdílu, Americký klub dam byl pouze pro ženy a dívky ze středních a vyšších společenských vrstev.

Počáteční úvahy o vzniku instituce přišly při setkání v hospůdce „U Nocarů“, kde sídlil Spolek českých šachistů. Ten navštěvovali pracovníci a členové Sokola, Matice, Hlaholu a dalších národních spolků. Tito lidé se scházeli nejen za účelem hrát šachy, ale i za záměrem diskutovat o událostech ze společnosti. Starostou spolku se stal Ludvík Taschner, jenž pracoval jako účetní Městské spořitelny. Mezi členy šachovního klubu se řadily i dámy, jmenovitě pí Louisa Taschnerová, pí Klodylda Vuršová, sl. Mářa Schmrhová, sl. A. Adlerová, sl. E. Spalová.⁵⁴

Dámy se rozhodly k vytvoření vlastního ženského spolku, jenž by taktéž disponoval vlasteneckým a kulturním základem. Paní Louisa Taschnerová a paní Klodylda Vuršová, dvě nerozlučné přítelkyně, byly hlavními iniciátorkami v založení spolku, k nim se poté přidala i sl. Mářa Schmrhová. Tato usilovná práce skončila úspěšně.⁵⁵

První valná hromada⁵⁶ se konala 8. května 1886 v Řemeslnické besedě, kterou vedla pí Louisa Taschnerová. Tato žena měla být zvolena starostkou, avšak sama odmítla a za sebe na toto místo navrhla pí Růženu Petákovou. Přesto ale přijala funkci místostarostky. Další pozice

⁵⁴ POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 – 1936*. s. 5, 6.

⁵⁵ Tamtéž. s. 6.

⁵⁶ Program tohoto shromáždění vypadal následovně: 1. Zpráva zařizujícího komitétu, 2. Ustanovení zápisného a měsíčního příspěvku, 3. Volba žen do hlavních pozic spolku, 4. Volba zábavního výboru, 5. Návrhy zařizujícího komitétu, 6. Volné návrhy.

přijaly, jednatelka pí Klotylda Vuršrová, výbor správní sl. A. Adlerová, správcová domu sl. L. Fürichová, pokladní pí A. Hronová. Avšak některé ženy se funkcí vzdaly, jmenovitě Ema Portová, Helena Schieblová a Terezie Schwarzová.⁵⁷

Správní i zábavní výbor se po svém vzniku ihned daly do práce. Dne 28. června 1886 se konalo slavnostní zahájení jejich činnosti ve Valdekově sále, hudební akademii ve prospěch stavby sokolovny. Velkou přízeň si ženský spolek získal ze strany žurnalistiky, avšak našlo se i několik jednotlivců, kteří s tímto spolkem nesouhlasili, jelikož se domnívali, že se to negativně podepíše na výchově mladých žen. Čas ukázal, že domněnky některých lidí byly nesprávné, jelikož spolek vychovával dívčí mládež k pokroku a vzdělání. I přes tyto úspěchy, se však stále ozývaly hlasy nespokojených jedinců, kteří dále protestovali proti spolku, zejména nesouhlasili s vedením náčelníka Sokola br. Vratislava Porta v ženském cvičebním oddíle. Za nějaký čas pocítil ženský spolek negativní postoj ze strany politických úřadů, a rovněž i městské rady. Ženy se setkávaly s odmítáním při projednávání spolkových záležitostí.⁵⁸ Stejně potíže měl i Americký klub dam, který čelil ostré kritice vlády a policie. Tuto záležitost klub vyřešil pozměněním názvu, a tak mohl fungovat dále, i když s omezenější činností.⁵⁹

První členky Jednoty vstoupily do cvičitelského odboru, a tímto činem se staly hrdinkami tehdejší doby. Dívky cvičily za zavřenými dveřmi v přítomnosti dozoru místostarostky pí Louisy Taschnerové. Cvičení bylo

⁵⁷ POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 – 1936*. s. 7, 8.

⁵⁸ Tamtéž. s. 8, 9.

⁵⁹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? (Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století)*. Praha, 2005. s. 27.

nepřístupné veřejnosti, aby se zabránilo vzniku další kritiky ženského spolku.⁶⁰

Spolek, podporující pokrok a vzdělání, pořádal poučné přednášky, zábavu, zejména pořádáním výletů a další programy. Veškerý zisk z těchto akcí byl dáván na vlastenecké účely, mezi které se řadila stavba sokolovny či podpora Ústřední matice školské.⁶¹

Při první valné hromadě byl přijat návrh místostarostky pí Louisy Taschnerové na obleky členek, jelikož se velmi dbalo, aby spolek vystupoval na veřejnosti v esteticky sladěných oděvech. Ty byly černé, na které byla přišita červenobílá stuha se stříbrnými monogramy Č. J. p. a d. v Plzni. Později se na schůzi usneslo, aby vdané ženy měly černý šat, svobodné bílý, zejména ve zpěváckém odboru. Tento odbor vznikl při České Jednotě roku 1888, kde působil cvičitel p. Josef Vavřínek.⁶²

Tento spolek spolupracoval s dalšími organizacemi plzeňského kraje. Velmi aktivně se podílel na činnosti v plzeňském Sokole. Hlavní poděkování ze strany spolku si zasloužil tehdejší starosta Sokola J. R. Port, který se kladně postavil za myšlenku vytvoření ženského spolku, zejména podporoval vznik cvičitelského odboru. V roce 1892 se jednalo o vytvoření tělocvičného kursu pro dívky školou povinné. Tento kurs však začal existovat až od 1. března 1893, jelikož jeho uspořádání vždy něco bránilo. Funkce cvičitelky připadla sl. Caltově.

Ženy Jednoty se účastnily každé sokolské akce a v roce 1887 věnovaly plzeňskému Sokolu výletní prapor. Spolupracovali při uvítání delegátů amerického Sokola v Praze, kteří dorazili do Prahy na sjezd.

⁶⁰ POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 – 1936*. s. 9.

⁶¹ Tamtéž. s. 9.

⁶² Tamtéž. s. 11.

Dne 19. června při slavnosti na Žofíně předala starostka pí Růžena Petáková americkému Sokolu stuhy na prapor v národních barvách s vyšitým nápisem.

Další spolupráci Jednota navázala s Ústřední maticí školskou, kterou velmi aktivně podporovala. Spolek pomáhal v humánní podobě, hlavně co se týkalo ošacení chudé školní mládeže. Členky výboru se aktivně zapojily i do přípravy jídla pro chudou mládež, kterou také finančně podporoval Krejcarův spolek z Plzně.⁶³

Česká jednota paní a dívek stále rozvíjela svoji činnost spolkového zábavního a správního výboru, cvičitelského sboru dam a zpěváckého odboru. Spolek konal pravidelné schůze, na kterých se projednával předem připravený rozvrh, a poté následovala poučná přednáška se zábavní náplní. Program schůze vždy tvořily členky, ale i příznivci spolku. Jednotlivé jednatelské zprávy nám předkládají i podporu ze strany zasloužilých rodin Plzeňanů⁶⁴. Mezi dalšího podporovatele spolku patřily; akademický spolek Radbuza, ženský spolek Elišky Krásnohorské ve Skvrňanech, Kruh učitelek v Plzni, Řemeslnická beseda spolu s Měšťanskou besedou, Kruh přátel.⁶⁵

Svoji desetiletou činnost ukončil spolek Česká jednota paní a dívek dne 8. května 1896. Během této doby se konalo 158 výborových schůzí, 89 členských a 10 valných hromad. Sešlo se v něm 220 členek. Celkový příjem činil 12. 614, 69 zl., správní výdej 2. 042, 14 zl., vydání za kulturní akce 10. 120, 34 zl., zbývající finance 452, 21 zl. připadly na rok 1897.⁶⁶

⁶³ POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936*. s. 11, 12.

⁶⁴ Rodina: Portova, Kalsrova, Petáková, Taschnerova, Vuršrova, Navarova, Šmrhova, Kramářova, Šmídova.

⁶⁵ POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936*. s. 13.

⁶⁶ Tamtéž. s. 13, 19, 20.

Spolek Česká jednota paní a dívek se stal zakládajícím členem pro další spolky: Spolek Karolíny Světlé v Liberci, Minerva v Praze, Ženský výbor spolku Slezské kroniky, dále se stal skutečným členem Ústřední matice školské, činným členem Národní jednoty pošumavské, přispívajícím členem Klubu turistů. V Jednotě působily dvě čestné členky paní Karolína Světlá a sl. Eliška Krásnohorská.⁶⁷

Nejvýznamnějším činem Jednoty v druhém desetiletí se stalo založení dětské útulny Jesle. Na počátku roku 1902 byly pořádány různé akce na podporu této útulny. Spolek svolal schůzi, na níž byl jmenován výbor a zveřejněny stanovy, vypracované Jednotou. Dne 10. prosince 1902 byly Jesle otevřeny a vysvěceny. Tohoto aktu se účastnily i další spolky.⁶⁸

Roku 1900 se své funkce předsednictví ve spolku, jenž vykonávala 14 let, vzdala paní Klodylda Vuršrová. Na toto místo byla dosazena pí Anna Šiklová, která pro spolek znamenala velký přínos, jelikož Jednota v té době dosáhla vysoké společenské úrovně. Tato žena zůstala ve funkci tři roky, po ní se předsednictví ujala pí Marie Hegnerová, avšak ta vydržela pouhý rok a po ní nastoupila pí Julie Schwarzová-Eimová. Ke konci druhého desetiletí bylo ve spolku zapsáno 372 členek. Výborové schůze se konaly jednou za měsíc, v dalších letech dvacetkrát do roka.⁶⁹

Roku 1909 se v Plzni nacházela pouze jediná veřejná kuchařská škola, kterou vedla pí Zemková. V dubnu 1912 přednesla návrh na schůzi Jednoty pí Klostermannová, která požadovala převzetí této školy pod správu spolku, zakrátko se tak stalo. V květnu toho roku byla škola spravována Jednotou, která nechala postavit penzionát pro 14 dívek.

⁶⁷ POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936*. s. 20.

⁶⁸ Tamtéž. s. 21.

⁶⁹ Tamtéž. s. 22.

První učitelkou vaření byla sl. Kopřivová a první správkyní školy sl. Anna Vosyková.⁷⁰

Jednota vytvářela stále nová odvětví, kde se dalo uplatnit ženské nadání. Mezi další institucí Jednoty, která vznikla roku 1913, byla „Pracovna“. Zde se učilo šití šatů a ruční práce. Dále se Jednota velmi vzorně starala o knihovnu, kterou neustále rozšiřovala. Členky spolku sepsaly knihovní řád. Roku 1910 se v knihovně nacházelo na 655 svazků a roční náklady činily 245 korun. Spolek získal také mnoho cenných knih darem, zejména od pí Pokorné. V září roku 1912 navrhla pí Milada Kopecká, aby byla knihovna rozdělena na dvě části. První část vznikla pod názvem knihovna Julie Schwarzové, v níž se nacházelo 328 spisů Osvětovému svazu pro menšiny. Druhá část disponovala cennými překlady a díly spisovatelů, které byly k dispozici členkám a penzionátu.⁷¹

Období první světové války ovlivnilo veškerou činnost spolku České jednoty paní a dívek. Jejím zájem se musel obrátit na dobročinnost spojenou s válkou. Největší přínos, ze strany Jednoty a spolku Kruh učitelek plzeňských, mělo zbudování vojenského lazaretu. Zde se všechny členky obou spolků zapojily do pomoci, v podobě šití prádla pro raněné, sběr šatů, darů, péče o kuchyni, pletení oděvů. Jednota dále pořádala různé sbírky na podporu lazaretu. Ten trval do října 1917.⁷²

Válečná doba velmi poznamenala chod kuchařské školy. Za války byl velký nedostatek surovin, což ovlivnilo celou činnost. Při vaření se používala kukuřičná či černá mouka, pro nedostatek masa a tuků se muselo použít náhražek pochybné kvality. Krize však snížila i počet žákyň školy. Roku 1917 musel být pensionát uzavřen pro nedostatek uhlí.

⁷⁰ POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936*. s. 23.

⁷¹ Tamtéž. s. 23, 24.

⁷² Tamtéž. s. 24.

Avšak i přes tyto špatné poměry byl konečný výsledek kuchařské školy z válečné doby uspokojivý.⁷³

Mezi roky 1919 a 1920 byl vytvořen kurs ozdobných ručních prací. Hlavní vedoucí se stala pí Jos. Střížková. Pro velký zájem účastnic, kterých se přihlásilo 90, byla ke kursu přibrána ještě asistentka sl. A. Rubriciusová-Šeflová a získána další místnost, kde se mohlo vyučovat. Dalšími kursy bylo šití šatů, klobouků.⁷⁴

Roku 1936, kdy Jednota paní a dívek slavila své 50. výročí, sepsala Marie Popepová úvod ke Slavnostnímu jubilejnímu spisu. Zde se jí podařilo vylíčit podstatu a úsilí spolku.

„Jsme jako poutník, jež stanul na ohybu cesty, aby se rozhlédl po úseku půdy, který by právě prošel. Není to poprvé, kdy si věnuje chvíli rozjímání, oddechu, vzpomínek.

Před jeho očima se rozvíjí požehnaný kraj mateřské země a v myslí vyvstává obrázek za obrázkem. Vidí místa, kde lidem pomáhal, seč stačily jeho síly. Kráčí mezi dětmi, jimž jest ochráncem, přítelem, těшитelem. Vytrhává plevel z lidských srdcí. Jeho ruce rozdávají štědře, čeho je právě třeba.

Vzpomínáme jako ten poutník, vzpomínáme vroucně a tklivě. Připomínáme si, co bylo vykonáno a co ještě na nás čeká. Jsme vděчны všem, kdo nám pomáhali při práci naší a máme neochvějnou víru v dobrou budoucnost.

Do nového období naší činnosti nechť zdar nás provází. Chceme jítí vždy dál, vždy výš.⁷⁵

⁷³ POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936*. s. 24, 25.

⁷⁴ Tamtéž. s. 44, 45.

⁷⁵ Citováno dle Popepová, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936*. s. 2.

Mezi léty 1939 - 1945 směl spolek pořádat pouze loutková představení pro děti, která se konala v domě ve Skrétově ulici. Výtěžek z této akce byl věnován na dobročinné účely. Loutkové divadlo, spolu s loutkami věnoval spolku prof. J. Skupa. V dubnu roku 1945 byl dům zničen při bombardování a loutkové divadlo se všemi doplňky shořelo. Po osvobození byl dům opět postaven. Finanční zdroje na jeho stavbu byly v podobě půjček, za které se zaručil stát.⁷⁶

Česká jednota paní a dívek se dle nařízení akčního výboru NF Plzeň-venkov č. 2851 z 10. května 1948 spojila se spolkem Jednota slovanských žen, kam bylo přepsáno veškeré jmění spolku. Dne 22. února 1949 spolek Česká jednota paní a dívek v Plzni ukončil svoji činnost.⁷⁷

2. 3. TJ Sokol Plzeň – dámský odbor (1895 - 1918)

Vzniku prvního dámského odboru v tělovýchovné jednotě Sokol předcházelo nepochopení a předsudky širší veřejnosti. Ženy v tomto odvětví neměly lehkou úlohu, avšak přes svoji snahu se setkaly s úspěchem. Veřejnosti se nelíbila zejména spolupráce žen s muži v oblasti spolkového života. Toto neporozumění však časem pominulo a ženy mohly začít realizovat své plány.⁷⁸

První dámský odbor vznikl roku 1895. Ve svých začátcích jej vedli dva muži, Bureš a Alexandr. V té době bylo do odboru zapsáno 34 členek, které cvičily dvakrát týdně. Chod celého spolku byl řízen zvláštním řádem, podle něhož si členky samy volily své předsednictvo. Správní výbor a

⁷⁶ KALSEROVÁ, Jana: *Inventář Česká jednota paní a dívek v Plzni*. Plzeň, 1983. s. 8.

⁷⁷ Tamtéž. s. 8.

⁷⁸ ŠÍP, Augustin. *Sokolským životem*. Plzeň, A. Šíp, 1925. s. 187.

cvičitelský sbor měli svého delegáta, správní výbor M. Pokorného a cvičitelský sbor J. Alexandra, poté A. Černého. Dne 29. prosince 1897 se konaly první volby, při nichž se zvolily: předsedkyně Mark. Kohoutová, pokladní Frant. Dlasková, jednatelka M. Šimrová. Již po roce fungování odboru se realizovaly změny ve funkcích⁷⁹ .⁸⁰

Odbor se velmi rychle rozrůstal a roku 1896 zahájil cvičení žákyň. Dne 11. dubna 1898 se 16 členek jednoty zúčastnilo I. sletu v Praze a veřejného cvičení tělocvičných ženských odborů v Čechách. Veřejné cvičení⁸¹ odboru se konalo 24. dubna 1898 v sokolovně. Největšího úspěchu ženský odbor dosáhl při konání župního sletu 17. července v Přešticích. Jednota zde měla 5 závodních družstev a 6 družstev se 45 cvičícími na veřejné cvičení. Na konci roku 1898 disponoval 53 členkami a 47 žákyňmi.⁸²

Dne 6. května 1899 se konala valná hromada, kde se projednával návrh na nový název odboru. Návrh byl schválen a pojmenování se změnilo na demokratičtější „ženský odbor“. Členek každý rok přibývalo. Dále se zde začalo jednat o rozdělení župy plzeňské a rokycanské⁸³, jelikož tyto oddíly byly od počátku sloučeny v jednu jednotu. Dne 17. června 1900 uspořádal ženský odbor veřejné cvičení, ke kterému se připojily další sesterské odbory z Králových Vinohrad, Mladé Boleslavi, Smíchova a Sušice. Této akce se zúčastnil starosta ČOS J. Podlipný.

⁷⁹ Funkci předsedkyně převzala H. Makešová a pokladní se stala M. Burešová. Dále se zvolila první náčelnice Hel. Kriegelsteinová, cvičitelkami Kat. Kučerová a Hedv. Němcová, pomahatelkami M. Hochmutová a J. Picková.

⁸⁰ LÍKAŘ, Karel. *Jubilejní kronika - 60 let Sokola Plzeňského*. Plzeň, Český deník, 1923. s. 42, 43.

⁸¹ Program cvičení obsahoval: 1. Rej se skupinovými prostnými, 2. cvičení na nářadí se střídáním, 3. cvičitelský sbor cvičení s batonem, 4. kroužení kužely.

⁸² LÍKAŘ, Karel. *Jubilejní kronika - 60 let Sokola Plzeňského*. Plzeň, 1923. s. 43.

⁸³ K rokycanské župě se měly přiřadit jednoty Dobřív, Hořovice, Mirošov, Mýto, Rokycany a Zbiroh.

Důležitým dokumentem pro ženský tělocvik se stala řeč M. Pokorného, pod názvem „O účelu ženského tělocviku“.⁸⁴

Největší událostí roku 1901 se stal IV. slet všesokolský, pořádaný v Praze. Zorganizoval ho Svaz Československého Sokolstva, nepočítal s žádnou pomocí jiných spolků. Jako se tomu stalo při druhém a třetím sletu, jenž byl podporován různými výstavami. Konání IV. sletu, jenž se stal nejvýznamnějším svojí velikostí, přineslo nové zavedení cvičení žen a dorostenců. Na sletu se sešlo přes 11 000 členů v kroji a 6 700 cvičenců, kteří se dělili do skupin, z nichž 571 bylo z jednoty, 867 žen a 998 dorostenců.⁸⁵

V roce 1905 se začal Sokol zabývat tzv. ženskou otázkou. Ženy měly v odboru různá práva, a proto jednota požadovala od správního výboru ČOS, aby byla práva pro všechny členky stejná. Výbor jednoty požádal na valné hromadě o členská práva pro ženy v jednotě, která by byla sepsána ve stanovách, avšak tento návrh byl odmítnut. Dne 26. listopadu 1905 se konala výborová schůze ČOS, která taktéž projednávala členská práva žen, ale také celou věc zavrhl.⁸⁶

Po 23 letech se ženský odbor rozhodl zrušit svoji samosprávu a připojit se k mužům. Ženy od té chvíle začaly pracovat ve všech odborech společně s muži.⁸⁷

Tento spolek spolupracoval s dalšími sokolskými organizacemi z jiných regionů. Pořádal veřejné cvičení a župní slety. Avšak i plzeňský Sokol se účastnil sletů, konajících se zejména v Praze, ale i v menších městech jako Rokycany, Mýto, Staňkov, Zbiroh, Žebrák či Manětín.

⁸⁴ LÍKAŘ, Karel. *Jubilejní kronika - 60 let Sokola Plzeňského*. Plzeň, 1923. s. 43, 44, 45.

⁸⁵ Tamtéž. s. 45.

⁸⁶ Tamtéž. s. 50.

⁸⁷ Tamtéž. s. 74.

2. 4. Čechie (1919 - 1939)

Tento spolek byl založen dne 11. dubna 1919 a byl schválen výnosem č. 8A - 748 a 19 - 78489 - 1919. Nejprve byl vytvořen za účelem svépomocné akce žen, jenž chtěly pomáhat při návratu československých legionářů z fronty.⁸⁸ Spolkové stanovy se během let obměňovaly. Hlavní základnou stále zůstávala sociální pomoc a podpora chudších příslušníků rodin po padlých legionářích. Historici se domnívali, že spolek spravovala sociálně demokratická strana, jelikož jeho členové se oslovovali občané, teprve až na konci 30. let 20. století jako bratři.⁸⁹

Pravidelně se konaly spolkové schůze, jenž měly strukturu: 1. kdo schůzi zahajoval, 2. kdo byl z účasti omluven, 3. hlavní body, které se měly na schůzi projednávat a byly jeho náplní.⁹⁰

Od 16. do 18. ledna 1919 se konal sjezd příslušníků legionářů v Praze. Účastnilo se ho 500 občanů, z nichž 137 delegátek ze všech částí československé republiky. O tomto shromáždění přednášela pí Kučerová na spolkové schůzi.⁹¹

⁸⁸ BĚLOHLÁVEK, Miroslav. *Průvodce po fondech a sbírkách - Archiv města Plzně*. Plzeň, 1987. s. 319.

⁸⁹ BĚLOHLÁVEK, Miloslav: *Inventář Čechie, spolek pro péči o sirotky a vdovy po čs. legionářích města Plzně, 1919 – 1939*. Plzeň, 1964. s. 7.

⁹⁰ Zápis ze schůze, konané dne 2. prosince 1919. Předsedkyní se stala pí Kučerová. Hlavní bod programu tvořila vánoční nadílka, jenž měla být poskytnuta dětem československých legionářů. Slova se ujaly tři ženy, pí Rykovská vyslovila slova na pomoc dětem, jenž potřebovaly ušít šaty a nechat udělat boty. Další ženou, jenž vystoupila, byla pí Malcová, která shledávala za podstatné, zeptat se přímo rodičů, co děti nutně potřebovaly. Poslední žena, jenž se ujala slova, byla přímo předsedkyně pí Kučerová. Ta podotkla, že děti potřebovali hlavně ošacení. Konečný výrok spolku, jenž byl jednohlasně schválen, zněl, že děti potřebovaly věci, nikoli peníze. Dále spolek ustanovil částku na vánoční nadílku, která činila obnos ve výši 10. 000 Kč. Členka pí Vaučová se měla ujmout činnosti ohledně sepsání jmen z přihlášek a adres dětí pro vánoční nadílku. Předsedkyně pí Kučerová sepsala prohlášení do novin a dne 3. prosince 1919 jej odnesla do redakce. Dne 16. prosince 1919 se začalo na obuvi dělat, za přítomnosti výboru a devíti obuvnických mistrů. Celkové náklady byly sečteny dne 28. prosince 1919 za účasti členů strany, jejichž konečný výsledek činil 12. 101, 45 Kč, spolek měl k dispozici 17. 409 Kč.

⁹¹ Archiv města Plzně, fond *Čechie, spolek pro péči o sirotky a vdovy po čs. legionářích města Plzně*, inv. č. 298/1, Kniha protokolů 1919 - 1923 (zápisy ze schůzí).

Roku 1921 byla počáteční činnost zrušena, poté nastala změna ve spolkové náplni. Ta se stala podpůrnou. V době okupace nastalo přerušení spolku. Od roku 1945 se činnost opět rozběhla, avšak ne na dlouho. Na počátku roku 1947 se členové rozhodli svoji pomocnou úlohu ukončit. Tento akt je zaznamenán ve výnosu Zemského národního výboru v Praze ze dne 7. března 1947.⁹²

2. 5. Klub ženské národní rady v Plzni (1935 - 1948)

Nejprve stojí za zmínku vývoj Ženské národní rady v Praze, jenž se stal předchůdcem Klubu ženské národní rady v Plzni. Tato instituce vznikla roku 1923 a vystupovala jako vrcholná ženská organizace. Tento spolek se stal nejvýznamnějším a nejznámějším v Československé republice, jehož úkolem bylo obhajování a podporování práv žen, zejména právo na práci a rovnocenné postavení bez ohledu na politickou a stavovskou příslušnost.⁹³

V čele této pražské organizace stála senátorka Františka Plamínková, která se zasloužila o její vznik. O činnosti Ženské národní rady se psalo ve vlastním spolkovém časopise Ženská rada, který se roku 1945 přejmenoval na časopis Vlasta.⁹⁴ Spolek se zasloužil o sdružování ženských organizací, které na území státu působily. Dále se mezi členy spolku soustřeďovaly pokrokové ženy. Tento spolek, jako jediná organizace žen, se stal členem středního akčního výboru Národní fronty. Na mezinárodní scéně byl jediným reprezentantem československých

⁹² BĚLOHLÁVEK, Miroslav. *Průvodce po fondech a sbírkách - Archiv města Plzně*. Plzeň, 1987. s. 319.

⁹³ BĚLOHLÁVEK, Miloslav: *Inventář Klub ženské národní rady v Plzni 1935 - 1948*. Plzeň, 1969. s. 4.

⁹⁴ Tamtéž. s. 4.

žen v Mezinárodní demokratické federaci žen a ve spojitosti s ní představoval základnu pro sdružování žen k zabezpečení světového míru. Akční výbory československých žen, které vznikly na základě svolání Úřadu akčního výboru Rady československých žen ze dne 27. února 1948, se staly prozatímními opatřeními, pomocí níž se měly sloučit všechny pokrokové ženy z Rady československých žen, Národní fronty žen, zájmových a celostátních ženských organizací. Jejich činností se od té doby stala očista ženského hnutí.⁹⁵

Klub ženské národní rady v Plzni vznikl roku 1935. V čele stála předsedkyně Božena Marešová⁹⁶, která svoji funkci vykonávala od vzniku Rady až do let 1939 - 1942. Před rokem 1940 tento spolek čítal kolem 230 členek. Máme doklady z roku 1937, kdy spolek disponoval již 228 ženami, a roku 1940 jich bylo 239.⁹⁷

Klub Ženské národní rady žen v Plzni se měl spojit s jinými spolky, jmenovitě politická strana - Revoluční odborové hnutí, organizace - Svaz české mládeže, Ústřední rada družstev, Jednotný svaz českých zemědělců, aby lépe prosazoval zásady rovnoprávnosti žen ve veřejném a politickém životě. Pomocí tohoto spojení mohli a měli členové klubu 1. podávat návrhy a připomínky ze strany žen, na nové stanovené zákony, předpisy a nařízení veřejné i soukromé, 2. upozornit instituce na nesrovnalosti, zákonodárné či správní, ohledně rovnoprávnosti žen, také navrhovaly osnovy zákonů, řádů a správních nařízení, 3. udržovat stálé kontakty s příbuznými československými spolky i dalšími evropskými státy, 4. účastnit se všech sjezdů i mezinárodních, 5. shromažďovat prameny ze života žen na našem území i v zahraničí, a zpracovávat je, 6.

⁹⁵ Archiv města Plzně, fond *Klub ženské národní rady v Plzni*, karton 2175, inv. č. 155, Akční výbor Rady čsl. žen, Praha II., Washingtonova č. 23.

⁹⁶ Božena Marešová - manželka ředitele obchodní akademie, významná veřejná pracovníce a členka sociální demokratické strany.

⁹⁷ BĚLOHLÁVEK, Miloslav: *Inventář Klub Ženské národní rady v Plzni 1935 - 1948*. Plzeň, 1969. s. 4.

vydávat časopis, pořádat přednášky v kontextu spolku, ochotnická divadelní představení či sbírky na podpůrné účely.⁹⁸

Roku 1940 Klub omezil svoji činnost, a dne 15. května se konala jeho poslední schůze. Od roku 1942 členky Národní rady likvidovaly všechny spolupráce, avšak výbor i nadále pracoval až do osvobození v roce 1945. Tohoto roku opět začala instituce pracovat, pod názvem Rada československých žen. Organizace se ihned po svém obnovení činnosti stala politickým spolkem, jelikož výbor v Plzni již disponoval politickým zastoupením všech čtyř stran. Jinak tomu bylo v době předmnichovské, jelikož se dbalo na nepolitičnost Klubu Ženské národní rady. V Plzni existoval ještě další významný spolek, který vystupoval pod jménem Národní fronta žen. Organizace byla koordinačním výborem a volným sdružením, ve kterém se vystupovaly představitelky ženských složek čtyř politických stran a členky Rady československých žen.⁹⁹

Během okupace veškeré materiály a spisy Klubu ženské národní rady v Plzni měla ve své úschově paní Zdráhalová, která je v roce 1946 dala nově vzniklé odbočce. Tato plzeňská odbočka trvala do února roku 1948, poté se přejmenovala na Akční výbor Rady československých žen.¹⁰⁰

Rada československých žen získávala finance pro své fungování pomocí členských příspěvků, darů a různých podpor od jednotlivců či sdružení. Výši členského příspěvku udávala valná hromada Rady československých žen tříčtvrtinovou většinou. Členové spolku se dělili do tří skupin: čestní, zakládající, přispívající. Čestní příslušníci byli osoby, kteří pomocí své činnosti pomáhali ve splnění zadaných cílů Rady

⁹⁸ Archiv města Plzně, fond *Klub ženské národní rady v Plzni*, karton 2175, inv. č. 155, Stanovy Rady čl. žen. s. 4, 5.

⁹⁹ BĚLOHLÁVEK, Miloslav: *Inventář Klub Ženské národní rady v Plzni 1935 - 1948*. Plzeň, 1969. s. 4.

¹⁰⁰ Tamtéž.

československých žen. Zakládajícími členy mohli být fyzické či právnické osoby, které zaplatily svůj členský příspěvek daný valnou hromadou, ať již v jedné celkové platbě či ve čtyřech ročních splátkách. Přispívající byli fyzické osoby, které platily roční členský příspěvek 50 Kčs.¹⁰¹

Mezi orgány Rady československých žen se řadily valná schůze, členská schůze osobních členů, výkonný výbor, předsednictvo a pracovní komise. Výkonný výbor a předsednictvo spolku vystupovalo jako zemské pracovní ústředí české země. Valná schůze se konala jednou ročně, pokud ovšem více jak polovina členů požádala o její svolání, muselo jim být vyhověno. Konání valné schůze se oznamovalo vždy v novinách a časopise spolku tři týdny předem, mimořádné svolání zasedání osm dní předem. Právo hlasovat měli členové výkonného výboru, delegátky zemských pracovních ústředí, delegátky členských spolků nebo skupin, delegátky místních rad československých žen, avšak pouze pokud zaplatili členský příspěvek. Na valné schůzi se přijímali noví členové i jmenovali čestní, které navrhoval výkonný výbor, nebo se naopak odebíralo členství. Dále se zde jednalo o rozpočtu, změně stanov, návrzích funkcionářů a jiných náležitostech. Členská schůze osobních členů se pořádala nejméně jednou ročně a to vždy před termínem valné schůze. Zde se volili delegátky, které měly zasedat na valné schůzi a další, které tvořily členky ve výkonném výboru. Dalším orgánem byl výkonný výbor, který se scházel jednou v měsíci. Rozhodnutí výroku bylo schváleno pouze prostou většinou hlasů. Tento výbor měl mnoho aktivit: volit předsedkyně pracovních komisí a jejich zástupkyně z řad členek Rady československých žen, určit redaktorky časopisu spolku, realizovat rozhodnutí valné schůze, disponovat jměním Rady československých žen a dále s ním hospodařit, sepisovat organizační a jednací řády, zakládat pracovní komise, navrhopvat jmenování čestných členů valné schůzi.

¹⁰¹ Archiv města Plzně, fond *Klub ženské národní rady v Plzni*, karton 2175, inv. č. 155, Stanovy Rady čsl. žen. s. 5, 7, 8.

Předsednictvo tvořila předsedkyně, pět místopředsedkyň, čtyři jednatelky, účetní, pokladní, archivářka, zapisovatelka, redaktorky časopisu, předsedkyně pracovních komisí a jiné funkcionářky, zvolené výkonným výborem. Scházelo se jedenkrát týdně. Činností pracovní komise bylo řešení problémů Rady československých žen. Tento orgán mohl volit do své funkce příslušníky z řad osobních členů. Stal se pomocnou institucí spolkové správy. Své návrhy dával ke schválení výkonnému orgánu či předsednictvu, a teprve po souhlasu je směli uskutečnit. V čele stála předsedkyně spolu se svoji náměstkyní, kterou zvolil výkonný výbor po souhlasu komise. Shromáždění se konalo pravidelně, nejméně jednou za měsíc.¹⁰²

Při rušení spolku o naložení s jejím jměním rozhodovala poslední valná schůze. Pokud se však na tomto shromáždění členové nedohodli, jmění získala správa kuratoria, kde se nacházeli zástupci dvou mocných skupinových členů a zástupce souboru osobních příslušníků, kterým se stala jejich poslední delegátka ve výkonném výboru. Kuratorium bylo povinno spravovat jmění do doby, než vznikl nový spolek se stejnými ambicemi a cílem jako Rada československých žen. Tento návrh mohl být změněn pouze valnou schůzí.¹⁰³

3. SLAVNÉ ŽENY Z PLZEŇSKÝCH SPOLKŮ A KLUBŮ

3.1. Klotylda Vuršrová

Tato žena patřila mezi jednu ze tří zakladatelek spolku Česká jednota paní a dívek v Plzni, v němž se stala jednatelkou. S těmito

¹⁰² Archiv města Plzně, fond *Klub ženské národní rady v Plzni*, karton 2175, inv. č. 155, Stanovy Rady čsl. žen. s. 9, 10, 11, 12, 13.

¹⁰³ Tamtéž. s. 15.

ženami, Louisou Taschnerovou a Marií Schmrhovou, udržovala velmi dobré přátelské vztahy. Paní Vuršrová byla prababičkou Marie Bořek-Dohalské¹⁰⁴ .¹⁰⁵

Koncem 19. století založila penzionát v České Kubici, jenž pojmenovala po své dlouholeté přítelkyni Elišce Krásnohorské. Také zde pořádala velké koncerty, na které byli dopravováni vlakem obyvatelé z pohraničních měst. Pro velký zájem sem několikrát zavítali operní pěvci jako Karel a Emil Burianové¹⁰⁶, ale také i Ema Destinnová a skladatel, národopisec Jindřich Jindřich, kolem které se vždy utvořila velká skupina lidí.¹⁰⁷

3. 2. Mája Komorousová

Roku 1907 začala cvičit v DTJ Plzeň II. jako šestiletá dívka. V té době za své největší vzory brala cvičence Václava Pecha a Jana Bystřického. S blížící se válkou se její členství v jednotě stalo nebezpečným, nikdo ve škole se nesměl dozvědět, že cvičila mezi „socany“ v dělnické tělocvičné jednotě. V případě, že by se o tom někdo dozvěděl, hrozila jí dvojka z mravů, či dokonce vyhazov ze školy.

Za války se přerušila činnost DTJ Plzeň II. a roku 1919 byla opět obnovena. Mája Komorousová patřila mezi nejlepší cvičenky, a proto se roku 1921 stala cvičitelkou pod vedením zakladatele DTJ na Českém západě Josefa Kilbergra. V červenci 1921 se zúčastnila Dělnické

¹⁰⁴ Marie Bořek-Dohalská - manželka Václava Bořka-Dohalského, jenž byl potomek hraběcího rodu Bořků-Dohalských z Dohalic; sestra zpěváka Karla Zicha; působila jako profesorka fonetiky na Univerzitě Karlově v Praze.

¹⁰⁵ POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936*. s. 5.

¹⁰⁶ Emil Burian - jeho celé jméno E. F. Burian, kde F. dostal od Františka Vuršra, jenž byl jeho kmotrem a manželem Klotyldy Vuršrové.

¹⁰⁷ HAZDRA, Zdeněk. „A pak tu nejsme a stejně svítá ...“ [online]. 2012 [22. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2009100026>.

olympiády, která se konala na pražském Strahově. Od tohoto okamžiku jezdila na všechny tyto akce. Její talent se neustále vyvíjel. Roku 1958 fungovala jako krajská náčelnice ČSTV. Její zálibou bylo skládání hudby pro ženskou mládež k nácvikům. První píseň zazněla roku 1923 při okresním cvičení.

Její činnost byla přerušena druhou světovou válkou. V roce 1945 ihned nastupuje jako náčelnice DTJ Plzeň II., poté co vystřídala náčelníka Fabiána Engla. Její nejslavnější prací se stal nácvik pro ženy, jenž se dále cvičilo na Sokolských dnech v celé republice.¹⁰⁸

Mája Komorousová se řadila mezi první zakladatelky umělecké gymnastiky. Tato žena spolu s dalšími dvěma, pí Věrou Jáňovou a pí Věrou Techlovou, založila v roce 1955 první oddíl umělecké gymnastiky v TJ Slovan Plzeň. Činností oddílu se staly společné sklady a cvičení žen.¹⁰⁹

Mezi dobou mezi první a druhou spartakiádou, tedy v letech 1955 a 1960 pracovala jako krajská náčelnice ČSTV a této funkce se vzdala až ve svých 59 letech. Nadále přetrvávala jako členka předsednictva KV ČSTV a předsedkyně umělecké gymnastiky v tehdejší oblastní komisi.¹¹⁰

3. 3. Marta Motejzíkova

V mládí cvičila v Dělnické tělocvičné jednotě Plzeň II., jenž byla dělnickou institucí, kterou vedla náčelnice Mája Komorousová a

¹⁰⁸ Výbor jednoty. *Pod jednou střechou v Lokomotivě Plzeň: 70 let: 1970-1977*. Plzeň, TJ Lokomotiva, 1977. s. 80, 81.

¹⁰⁹ Slavia SK Rapid Plzeň. Něco málo z historie [online]. 2012 [4. 4. 2012]. Dostupné z: <http://skmrapid-plzen.webnode.cz/o-nas/>.

¹¹⁰ Výbor jednoty. *Pod jednou střechou v Lokomotivě Plzeň: 70 let: 1970 - 1977*. Plzeň, 1977. s. 81.

náčelníkem Václav Fajfr. V roce 1938 začala vykonávat funkci cvičitelky, avšak válka její snahu a píli přerušila.

Mezi léty 1949 až 1950, kdy se sloučila Dělnická tělocvičná jednota Plzeň II. a Tělocvičná jednota Plzeň V., se ocitla ve sboru žákyň jako cvičitelka. Od roku 1958 se stala vedoucí žákyň a od roku 1961 krajskou vedoucí cvičitelského sboru všech žákyň. Nicméně tím její funkce nekončily, stala se také instruktorkou pro okres Plzeň-město a Karlovy Vary.

Marta Motejzíková patřila mezi aktivní účastnice spartakiád. Připravovala se na skladby žen i začek na všechny tři spartakiády, avšak té první se pro nemoc nemohla aktivně zúčastnit, a tak podporovala tým alespoň jako divák. Nacvičování na druhou spartakiádu byla ze všech nejtěžší. Pracovala na nácviku s vlastními žákyněmi jednoty, dále fungovala jako okresní vedoucí v Plzni-městě a venkově a nesla zodpovědnost za všechny žákyně z celého kraje. Roku 1965 se konala třetí spartakiáda, v níž působila jako krajská vedoucí žákyň a vedoucí pražských žákyň. Zde sama vystoupila s nácvikem praporce na hudbu Zpěv míru.

V roce 1966 bylo zrušeno krajské zřízení, po němž se stala členkou Ústředního cvičitelského sboru žákyň. V roce 1975, při konání Československé spartakiády, byla oceněna její dlouholetá práce v jednotě vyznamenáním Za vynikající práci, které jí předal vedoucí tajemník KV KSČ dr. Josef Mevalda v Plzni. Tato žena získala mnohem více ocenění, mezi kterými byl titul Zasloužilý cvičitel ČSTV, Čestné uznání za obětavou práci a další.¹¹¹

¹¹¹ Výbor jednoty. *Pod jednou střechou v Lokomotivě Plzeň: 70 let: 1970 - 1977*. Plzeň, 1977. s. 75, 76, 77.

4. ŽENSKÉ SPOLKY A KLUBY V ROKYCANECH

S růstem zámožnosti města začal úřad města Rokycany usilovat o rozšíření zájmu na společenské, kulturní a od roku 1848 i politické úrovni.¹¹² Obecně lze konstatovat, že rokycanský okres se řadil mezi nejpokročilejší, co se týkalo řady spolků, jejichž počet se vyšplhal na 200. Spolky byly zaměřeny na různou činnost, avšak se neustále prolínaly, takže je nebylo možné roztřídit. Další velmi důležitou činností, kterou spolky vykonávaly, byla aktivní spolupráce se spolky z jiných regionů. Tato práce se stala velmi přínosnou, zejména z hlediska vývojového.

Pro tuto práci jsou důležité zejména organizace humánní, jejichž cílem byla podpora a pomoc potřebným, chudým. Největším počtem disponovaly hasičské spolky, dále v Rokycanech byl Spolek dam Ludmila, Dámský pobočný spolek Červeného kříže, Mužský odbor Červeného kříže, Israelitský spolek. Tímto zaměřením se zabývalo také třináct spolků vojenských vysloužilců. Avšak své místo na veřejnosti si našly i spolky k plnění národních úkolů, zejména vlasteneckých. V Rokycanech to byl Odbor Ústřední Matice školské. Existovaly zde i politické spolky, Politický spolek, Občanský klub, Politický občansko-dělnický spolek.¹¹³

Vzdělávání mělo také své organizace. Učitelstvo bylo sdruženo ve třech spolcích, v Radnicích (Budeč Radnicko-Stupenská), v Rokycanech (Jednota učitelská Komenský) a ve Zbiroze (Jednota učitelská Škoda). Vzdělávací spolek v Rokycanech vycházel pod názvem Bratrský kruh Mladá Čechie. K těmto institucím se družily zpěvácké a hudební spolky, kterých bylo v rokycanském regionu hned několik. V Rokycanech se nacházel zpěvácký spolek Záboj. Své sídlo zde měly i spolky tělocvičné

¹¹² JINDŘICH, Karel. *Rokycany*. Rokycany, Městský národní výbor, 1970. s. 21, 23.

¹¹³ Učitelstvo v Rokycanech. *Politický a školní okres Rokycanský*. Rokycany, 1898. s. 265, 266.

sokolské a sportovní, Tělocvičná jednota Sokol, Klub velocipedistů a bruslařů, Šermířský klub, Odbor Klubu českých turistů. K těmto se řadily ostrostřelecké spolky, ale byly zde i jiné instituce s různým zaměřením jako okrašlovací, záloženské, spořitelní či živnostenské.¹¹⁴

Mezi nejvýznamnější ženský spolek Rokycan se řadí Dámský spolek Ludmila. Tento spolek jako v mnoha dalších, např. Česká jednota paní a dívek v Plzni, Americký klub dam, založily ženy z horních a středních měšťanských vrstev. Toto postavení žen bylo velmi důležité pro celou činnost spolku. Další ženskou organizací se stal ženský odbor TJ Sokol Rokycany, který velmi spolupracoval se Sokolem Plzeň. Účastnil se zájezdů a sletů.

4. 1. Dámský spolek Ludmila (1870 - 1944)

Tento spolek vznikl roku 1870, který tvořily dámy z Rokycan, vdané i svobodné, většinou rekrutující se z horních měšťanských vrstev města a okolí. Tyto ženy platily měsíčně 10 krejcarů jako příspěvek do pokladny. Tyto finanční příspěvky a další příjmy spolku tvořily nadační fond, jenž byl dán do záložny na úrok. S těmito financemi se manipulovalo při placení výdajů instituce. Členky spolku měly své úbory, na nichž byl odznak s písmenem „L“ v červeném poli, mohly také nosit pečeť s nápisem „Ludmila, spolek dam v Rokycanech“.¹¹⁵

Spolek vznikl na základě dobročinnosti chudým a potřebným, také ke vzdělávání vlastních členů. Nejprve vystupoval jako organizace vlastenecká s pokrokovými emancipačními názory. Náplní činnosti bylo

¹¹⁴ Učitelstvo v Rokycanech. *Politický a školní okres Rokycanský*. Rokycany, 1898. s. 266.

¹¹⁵ Státní okresní archiv Rokycany, fond *Spolek Ludmila Rokycany*, inv. č. 40, Stanovy spolku Ludmila.

konání přednášek ve spolupráci s tamními učiteli, dále divadelní představení a exkurze po rokycanském okrese. V době války práce spolku nepolevila, a nestalo se tak ani v době předmnichovské republiky, kdy fungoval jako příslušník Okresní komise pro péči o mládež.¹¹⁶

Konání valné hromady se uskutečnilo čtyřikrát do roka, vždy první neděli v měsíci, jednalo se vždy o záležitostech spolku. Ke schválení návrhu byla třeba dvou třetinová většina hlasů. Pro řízení spolku a správu jmění se stanovil výbor, jenž tvořilo 11 členů, kteří byli voleni poměrnou většinou hlasů. Výbor si uvnitř správy jmenoval svoji předsedkyni, jednatelku a kasírku, které si taktéž zvolili na jeden rok, poté se volby opakovaly. Tento orgán zařizoval všechny správní záležitosti, jako byly žádosti prosících o pomoc. Tyto žádosti předložil na valné hromadě a navrhl osoby, jenž by měly být podporovány. Dále se pokoušel poukazovat na to, jak by měl spolek správně hospodařit. Jeho další činností bylo získávat významné osoby, jenž by vedly poučné přednášky, dále starat se o spolkovou knihovnu a obnovovat novou literaturu a objednávat časopisy. Předsedkyně a kasírka se staraly o jmění spolku, měly s ním spořivě nakládat. Předsedkyně zastupovala spolek navenek. Jednatelka se starala o veškerou korespondenci spolku i zápisky ze schůzí výboru a valné hromady, dále posílala pozvání na tyto schůze. Kasírka vedla finance spolku, každý měsíc přijímala od členek spolku příspěvky, s tím souviselo zapisování těchto financí.¹¹⁷

Dne 25. března 1870 se konala první valná hromada spolku Ludmila v síni dívčí školy. Programem této schůze byla volba výboru, konání poučné přednášky a členské příspěvky. Do výborových funkcí byly

¹¹⁶ Státní okresní archiv Rokycany, fond *Spolek Ludmila Rokycany*, inv. č. 40, Kniha ze schůzí 1870 - 1944.

¹¹⁷ Státní okresní archiv Rokycany, fond *Spolek Ludmila Rokycany*, inv. č. 40, Stanovy spolku Ludmila.

zvoleny, předsedkyně Anna Kraftová, jednatelka Albertina Poppyová, kasírka Viléma Jágrová.¹¹⁸

Dne 29. června 1870 se pořádala další valná hromada spolku, kterou zapisovala jednatelka Albertina Poppyová. Na tomto shromáždění se jednalo o narůstajícím počtu členek, který koncem března čítal 42 členů, avšak již 29. června 60 členek. Probíhala diskuze nad pořádanými osmi poučnými přednáškami. Tři přednášky se týkaly zeměpisu sloučeným s dějinami, tři byly o českých dějinách, spojené s životopisem slavných mužů a poslední dvě pojednávaly o životních poměrech z listu p. Podlipské.¹¹⁹

Během let se počet členek neustále snižoval. Na valné hromadě, jenž potřeboval ke schválení návrhu dvou třetinovou většinu, nastal problém pro nedostatek příslušnic, a tak se dámy dohodli ke zrušení instituce. Dámský spolek přestal fungovat pro úplnou nečinnost dne 13. března 1944.¹²⁰

Tento spolek měl stejné cíle jako spolek Česká jednota paní a dívek v Plzni, Ženský klub český v Praze, Spolek sv. Ludmily v Praze. Všechny tyto instituce podporovaly chudé a neúplné rodiny. Pořádaly různé sbírky, jejichž obnos byl věnován potřebným.

V této části bude provedeno srovnání spolků sv. Ludmily, kdy jeden sídlil v Praze a druhý v Rokycanech. Spolek v Praze vznikl roku 1851 a až do první poloviny 60. let 19. století byl jediným ženským spolkem v Čechách. Jeho činnost byla velice ovlivněna ženou Marií Riegrovou-

¹¹⁸ Státní okresní archiv Rokycany, fond *Spolek Ludmila Rokycany*, inv. č. 40, Protokol spolku dam Ludmila v Rokycanech.

¹¹⁹ Státní okresní archiv Rokycany, fond *Spolek Ludmila Rokycany*, inv. č. 40, Kniha ze schůzí 1870 - 1944.

¹²⁰ Státní okresní archiv Rokycany, fond *Spolek Ludmila Rokycany*, inv. č. 40, Protokol spolku dam Ludmila v Rokycanech.

Palackou, pro kterou byl spolek vším.¹²¹ Spolek v Rokycanech vznikl roku 1870, a v té době byl jediným ženským spolkem na Rokycansku. Obě instituce pracovaly na podpoře chudých. Dále konaly poučné přednášky, plesy a exkurze po kraji. Velice si zakládaly na vzdělávání dívek. Oba spolky získávaly peníze z členských příspěvků a darů. Vnitřní záležitosti, jako konání valné hromady, volby do výboru, měly stejnou podobu.

Existoval ještě katolický spolek v Plzni, který vznikl roku 1905, pod názvem Jednota katolických paní a dívek v Plzni. Tento spolek zanikl roku 1911, ale roku 1918 obnovil svoji činnost pod novým názvem Ludmila, dámský spolek v Plzni. Zakladatelem tohoto spolku byl Antonín Havelka. Pořádal různé přednášky, sbírky a podporoval chudé katolické příslušníky, stejně jako tomu bylo v jichž zmíněných dvou spolcích. Roku 1924 členky spolku měly vstoupit do Čs. strany lidové, což se neuskutečnilo. Spolek zanikl roku 1948.¹²² Více informací k této instituci nebylo k dispozici.

4. 2. TJ Sokol Rokycany - dámský odbor (1900 - 1948)

Tělocvičná jednota Sokol byla v Rokycanech založena 9. srpna 1868, v níž se zpočátku nacházelo 72 členů. Dne 10. srpna 1868 se konala první schůze, kde se zvolil výbor, předsedou se stal p. Ladislav Brož. Funkci cvičitele jednoty převzal p. Karel Kučera. Dále se vyřešilo s celkovým souhlasem: 1. při vstupu do spolku se zaplatilo zápisné 50 K, které se předalo p. Kraftovi, jenž se staral o finance, 2. sepsala se žádost

¹²¹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách - Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha, 2005. s. 60.

¹²² BĚLOHLÁVEK, Miroslav. *Průvodce po fondech a sbírkách - Archiv města Plzně*. Plzeň, 1987. s. 201.

na městskou radu, aby spolek směl využívat místností v opatrovně malých dítek, 3. starosta vypracoval stanovy, podle nichž se měl celý spolek řídit, tyto stanovy byly předloženy ke schválení výboru dne 18. srpna, do doby souhlasu se spolek měl řídit hlavními zásadami pražského Sokola. Další schůze byla naplánována na 12. srpna 1868. Zde se řešila otázka vypůjčení tělocvičného náčiní. Předseda jednoty měl schváleno od výboru zakoupení potřebného náčiní k prostocviku v Plzni.¹²³

Avšak tento spolek jako mnoho dalších tělocvičných jednot neměl mnoho příznivců, a tak se musel rokycanský Sokol sloučit s hasičskou jednotou. Mezi léty 1873 - 1879 se s přibývajícím počtem obyvatelstva zvýšil i počet členů Jednoty na 91.¹²⁴ S těmito problémy se setkával i spolek Jednota paní a dívek v Plzni, kdy veřejnost nesouhlasila s cvičením dívek, a zejména pod dozorem cvičitele. Tyto ženy však zakročily rázně. Při každém cvičení se zamykaly dveře a veřejnost neměla do těchto prostor přístup.

Po roce 1882 se činnost rozšířila, roku 1885 vzniklo Družstvo pro zbudování sokolského domu. V roce 1886 se jednota stala samostatným spolkem, jelikož se utvořil hasičský sbor. Od roku 1888 směla v jednotě cvičit mládež mužského pohlaví a po roce 1891 také ženského. Roku 1900 vznikl ženský odbor, jenž měl 24 cvičenek.¹²⁵

Ženský cvičitelský sbor se skládal z čekatelek, pomahatelek a cvičitelek jednoty. Čekatelka byla žena, kterou povolal sbor. Z čekatelky se stala pomahatelka poté, co uplynula doba půl roku od jmenování do funkce čekatelky. Cvičitelka musela uspět u župní či krajové zkoušky. Při splnění všech podmínek ji sbor zvolil do funkce. Všechny členky sboru

¹²³ Státní okresní archiv Rokycany, fond *Tělocvičná jednota Sokol Rokycany*, Kronika Sokol Rokycany, nezpracováno.

¹²⁴ KABELKA, Petr. MRŽENA, Antonín. PICKOVÁ, Věra. *Památník ke 130. výročí založení TJ Sokol Rokycany*. Rokycany, VARIO, 1998. s. 7.

¹²⁵ Tamtéž. s. 7.

musely být cvičitelkami jednoty. Schůze byly dvojího typu, mimořádné a řádné. Řádné schůze se musely konat vždy v určený den v měsíci. Mimořádné schůze svolávala pouze náčelnice. Členky se musely dostavit na všechny schůze, pokud nějaká nemohla a třikrát po sobě se neomluvila, byla ze sboru vyloučena. Konání schůze zasílala náčelnice v písemné podobě, kde byla napsána náplň zasedání. Hlasování o návrzích se provádělo zvednutím ruky, náčelnice nehlasovala, avšak rozhodovala při shodě hlasů.¹²⁶

Dne 13. července 1902 byl položen základní kámen sokolovny. Celkové náklady na stavbu činily 137 331 K, z nichž 71 830 K bylo za stavební práce. Příspěvky na stavbu se shromažďovaly i pomocí krejcarových sbírek. Za tuto práci měly trvalé zásluhy také členky Sokola. První událostí, která se zde konala 18. a 19. července 1903, byl župní slet župy Rokycanovy, která vznikla v roce 1890. Dříve byla tato jednota součástí plzeňské župy. Stavba sokolovny velmi přispěla k zahájení cvičení ženského dorostu. Dále se zde konaly divadelní představení, v doprovodu hudebních i pěveckých vystoupení. Naneštěstí byla vrcholná činnost omezena válkou v Srbsku. V den župního sletu 26. července 1914 byla vyhlášena mobilizace a někteří cvičenci byli ihned ze sokolovny bráni na bojiště. Do vojenských oddílů odešlo přes 80% cvičenců, z nichž se někteří nevrátili. Za této situace nezbývalo spolku nic jiného, než se spokojit s náhradními místnostmi ke cvičení, jakou byla tělocvična v gymnáziu. Ve spolku se v této době, až do roku 1916, stále snižoval počet členů, poklesl až na počet 197 příslušníků. Poté se tento stav zvrátil a roku 1922 organizace disponovala již 684 členy. Nastal však problém s místem určeným ke cvičení, a proto se roku 1925 začala stavět druhá budova, na kterou bylo připevněno pět maket sokolů s rozepjatými

¹²⁶ Státní okresní archiv Rokycany, fond *Tělocvičná jednota Sokol Rokycany*, Řád ženského sboru cvičitelského Sokola v Rokycanech, nezpracováno.

křídly. Tato výzdoba přestála nálet v roce 1945, ale v době normalizace byla stržena a zničena.¹²⁷

Dne 24. května 1920 se konala schůze, na níž se řešila nabídka pojištění závodníků členstva a dorostu. Výbor se usnesl na pojištění pouze závodících členů. V jednotě se stal úraz devítileté žákyně Šilhánkové, která odnášela kladinu. Tato nehoda se nahlásila pojišťovně Moldávii. Starosta výboru na následující schůzi podal zprávu o úrazu celému členstvu. Pan Šilhánek si stěžoval starostovi, že mu bratr Jirman ani sestra Šimáňová, která měla dozor, o celé záležitosti nic nesdělili. Starosta však tvrzení odmítl a oznámil panu Šilhánkovi, že byla učiněna dostatečná opatření. Roku 1921 se výbor usnesl na peněžním odškodnění. Tato částka byla složena u soudu a pan Šilhánek byl o celé záležitosti vyrozuměn.¹²⁸

Dne 10. února 1922 byly usneseny Stanovy úrazového fondu sestry Heleny Páníkové. Název byl vybrán na základě přání zakladatelů, kteří chtěli úrazový fond nazvat podle zesnulé sestry Heleny Páníkové. Tento název neměl být měněn ani za předpokladu, že by se celý základní princip rozšířil. Fond měl nést toto pojmenování za celou dobu své existence.¹²⁹

Za celou činnost Sokola se uskutečnilo 35 světových úspěšných tělovýchovných vystoupení, kdy roku 1882 proběhl I. všesokolský slet. Tyto akce byly pozitivně hodnoceny díky své tělovýchovné, estetické, hudební a vzdělávací náplni. Všichni cvičenci a organizátoři za svoji práci

¹²⁷ KABELKA, Petr. MRZENA, Antonín. PICKOVÁ, Věra. *Památník ke 130. výročí založení TJ Sokol Rokycany*. Rokycany, 1998. s. 7, 8, 9, 29.

¹²⁸ Státní okresní archiv Rokycany, fond *Tělocvičná jednota Sokol Rokycany*, Kronika Sokol Rokycany, nezpracováno.

¹²⁹ Státní okresní archiv Rokycany, fond *Tělocvičná jednota Sokol Rokycany*, Stanovy úrazového fondu sestry Heleny Páníkové, nezpracováno.

získali nejvyšší ocenění Mezinárodního olympijského výboru v roce 1910, roku 1976 a 1987 cenu UNESCO.¹³⁰

Pod jednotou se utvořil nový tenisový odbor, který této činnosti velmi prospěl. Tenisové hřiště se zbudovalo na zahradě sokolovny v blízkosti nářadovny a kuželníkové dráhy. Heslo „Slunce, voda, vzduch“ inspirovalo jednotu k výstavbě letního cvičiště s tělocvičnou a otevřenou stěnou. V roce 1927 jednota odkoupila další pozemky, na nichž byla vybudována tenisová stylová klubovna a zřízeny tři tenisové kurty. Tento celek byl pojmenován Tyršovy sady.¹³¹

Vznik první republiky je spojen s osudy sokolstva jako národního hnutí. Významní politici první republiky patřily mezi členy Sokola, podporovali jeho humanistické názory i sokolský mravní a morální světový názor. V roce 1918 Sokol vstoupil do služeb národa.¹³²

Události roku 1938 velmi poznamenaly chod jednoty, jelikož to byla národní instituce, která velmi vadila německým nacistům. Členové jednoty čekali tvrdé zásahy. Dne 15. března 1939 byl datem konce české samostatnosti a útoku nacistů. Sokolovna sloužila jako noclehárna pro okupanty a byl sem zakázán vstup. Činnost jednoty byla omezena, ale ne zcela přerušena, pouze se udělalo několik opatření, aby se mohlo i nadále cvičit.¹³³

S koncem války se činnost opět rozběhla. Členové ji vykonávali s velkým nadšením, že skončila doba trápení a strachu. Do funkce starosty se postavil br. Jan Kuchler. Za vedení náčelnice Marie Kryštůfkové-Lukešové a br. náčelníka Oty Pelikána začala jednota

¹³⁰ KABELKA, Petr. MRZENA, Antonín. PICKOVÁ, Věra. *Památník ke 130. výročí založení TJ Sokol Rokycany*. Rokycany, 1998. s. 37.

¹³¹ Tamtéž. s. 9.

¹³² Tamtéž. s. 10.

¹³³ Tamtéž. s. 11, 12.

fungovat. Musela se však vypořádat se škodami, způsobené válkou, dále se úmrtím několika členů sokolstva a s následky po náletu na zadní trakt sokolovny. Jednota Sokol se však těmito smutnými událostmi nenechala srazit na kolena, a dále pokračovala ve své činnosti v plném rozsahu.¹³⁴

5. SLAVNÉ ŽENY Z ROKYCANSKÝCH SPOLKŮ A KLUBŮ

5. 1. *Julie Bumbálková*

Julie Bumbálková začala ve své aktivní činnosti v tělovýchovné jednotě Sokol Rokycany jako tříletá žákyně. Její vedoucí se stala sestra Mgr. Liduška Jílková-Lorenzová. První vystoupení na veřejnosti se odehrálo na zahradě sokolovny, kde s nimi cvičili chlapci. Od svých šesti let působila v oddílu mladšího žactva, který vedly sestra Holšeková a M. Svobodová.

Po přestupu do staršího oddílu žákyň zažila mnoho příjemných zážitků. Tento oddíl vedla sestra Marie Poková-Tajblová. V roce 1930 se v Sokole objevili noví cvičitelé, manželé Antonín a Vlasta Sedlmajerovi z Brna, kteří se přestěhovali do Rokycan. V roce 1933 se Julie Bumbálková ocitla v oddílu dorostu. Zde se vystřídaly vedoucí sestra Marie Šlaufová, po ni Františka Hovorková a Lída Votrubcová-Hajská. Cvičilo se každé pondělí a čtvrtek, ve středu se konaly přednášky br. Dr. Boh. Horáka a dalších příslušníků jednoty, a poté hodiny cvičitelského

¹³⁴ KABELKA, Petr. MRZENA, Antonín. PICKOVÁ, Věra. *Památník ke 130. výročí založení TJ Sokol Rokycany*. Rokycany, 1998. s. 13.

sboru. Manželé Sedlmajerovi se starali o přípravu na cvičitelské zkoušky. Tato činnost byla vysoké úrovně. Avšak roku 1937 Sedlmajerovi odešli ze Sokola a odstěhovali se zpět do Brna. Členkám dorostu byla svěřena funkce vedoucí družstev. Julie Bumbálková splnila cvičitelské zkoušky s dalšími členkami.

Přípravy na X. slet vrcholily. Julie Bumbálková se stala vedoucí mladších zákyň, náčelnicí byla sestra Marie Lukešová-Kryštůfková, starší zákyň měla na starost Anna Svobodová, dorostenky M. Hovorková, ženy A. Krausová a M. Lukešová. Velký počet cvičících z jednoty se účastnil sokolského sletu. Po sletu se začalo opět pravidelně cvičit. Náčelníkem jednoty byl jmenován br. Jaroslav Volf, náčelnicí sestra M. Lukešová, vedoucí zákyň sestra Anny Svobodová, dorostenky vedla Julie Bumbálková.

Po osvobození národa roku 1945 se chtěla tělesná výchova sloučit do jedné organizace a pro její potřebu vznikl Národní tělovýchovný výbor, kde byl Sokol členem. Roku 1948 se konal XI. všesokolský slet, na němž cvičilo 210 žen z jednoty Rokycany, 120 mužů, 120 dorostenek, 78 dorostenců, 360 žáků a zákyň. Mezi cvičitelkami byla i Julie Bumbálková.¹³⁵

5. 2. Libuše Bláhová

Libuše Bláhová cvičila od mládí v tělocvičné jednotě Sokol Lochovice. Zúčastnila se X. sletu. Svoji aktivní činnost vykonávala až do rozpadu Sokola. V době války byla nasazena na práci jako 24. ročník. Zažila rok bombardování Berlína. Po návratu z Berlína nastoupila na

¹³⁵ KABELKA, Petr. MRZENA, Antonín. PICKOVÁ, Věra. *Památník ke 130. výročí založení TJ Sokol Rokycany*. Rokycany, 1998. s. 53.

práci do Kutné Hory. Při cestě do svého zaměstnání, dne 27. dubna 1945, byl vlak, ve kterém jela, napaden hloubkovými letci. Při tomto útoku sestra Libuše Bláhová zemřela.¹³⁶

5. 3. Leontýna Federová

Tato žena se narodila 17. ledna 1899 v Plasech (okres Kralovice). Rok po svém narození zcela osiřela, do své péče si ji vzaly prarodiče. Výchova mladé dívky byla dána do rukou jejich neprovdané dceři Žofii Goppoldové. Jejich vztah se prohloubil a Leontýna ji brala za svojí matku. Od patnácti let začala pracovat v kanceláři železáren jako úřednice. Tetu si vzala k sobě, aby ji vypomohla s domácností. Při vzniku sokolské jednoty byla mezi prvními uchazečkami o členství. Velmi ráda se věnovala sokolskému žactvu, se kterým nacvičila mnoho besídek. Její další zálibou bylo divadlo, proto se vždy ujala sepsání divadelní aktovky a scény, sehnala i hudbu.

Leontýna Federová však pracovala i ve veřejné sféře. Stala se vedoucí instituce Ochrany matek a dětí. Velké zásluhy jí patřily, zejména za podporu a za vřelá slova k lidem, od nichž prosila hmotné dary pro organizaci. Tato žena také pomáhala dětem svými příspěvky, což se jí však stalo osudným. Tajemník spolku pan Mikuta byl zatčen gestapem, při prohlídce byl nalezen dokument o přispívajících dárcích na chudé a děti. Dne 8. května 1943 byla sestra Federová zatčena, odvezena do Terezína, odkud putovala do Osvětimi a posledním místem byl Rawensbrücken. Zde onemocněla, podrobila se operaci, ale přesto dne 14. ledna 1945 zemřela.¹³⁷

¹³⁶ KÖNIGSMARK, Josef. *Hrdinové sokolské župy Rokycanova 1939 - 1945*. Rokycany: Sokolská župa Rokycanova, 1947. s. 61.

¹³⁷ Tamtéž. s. 73, 74.

5. 4. JUDr. Bohumila Stadlerová

Bohumila Stadlerová se narodila 25. dubna 1897. Byla nejmladší členkou rodiny Stadlerové. Mezi léty 1921 až 1939 působila v jednotě, avšak pouze pasovně. V mládí se jí stal úraz nohy, který jí znemožňoval rychlý pohyb. V lednu 1942 byla odvezena do Terezína, spolu s ní br. Jůla.¹³⁸

¹³⁸ KÖNIGSMARK, Josef. *Hrdinové sokolské župy Rokycanovy 1939 - 1945*. Rokycany, 1947. s. 95.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce byla věnována ženským spolkům a klubům západočeského kraje na konci 19. století a počátku 20. století. Činnost těchto spolků se může z dnešního pohledu jevit jako malicherná, ale ženy vytvářely dobré podmínky pro své následovnice. Skutečnost, že ženy dnes mohou vykonávat činnosti ve společnosti, ve sportu, je také jejich přičiněním.

Počáteční část byla zaměřena na vývoj ženské emancipace v celoevropském kontextu. Zvláštní pozornost byla věnována ženskému hnutí v českých zemích. Na začátku práce byl nejprve vysvětlen pojem emancipace a popsány jednotlivé historické mezníky tohoto období. V této části se prolínají činy žen v boji za svá práva, avšak i podpora některých mužů, kteří se spolupodíleli na řešení tzv. ženské otázky. Toto vše je doplněno prvními pražskými spolky a kluby. Tyto organizace výrazně pomohly k rozvoji dalších ženských spolků v menších regionech.

Další část práce pojednávala o ženských spolcích a klubech v Plzni a Rokycanech. Tyto spolky se zabývaly hlavně vzděláváním, zábavou, dobročinnou činností a pomocí ženám k uplatnění se ve veřejném a společenském životě. Z pramenů bylo možné vyzorovat, jak velké úsilí muselo být vynaloženo k založení spolku. Některé instituce musely mít nejprve schváleny stanovy a s celým procesem musel souhlasit vyšší orgán. Dále byla popsána spolupráce některých institucí. Na tento celek musela navazovat kapitola, jenž byla věnována významným členkám ze spolků a klubů západočeského kraje. Je zde nastíněn jejich život a činnost, kterou vykonávaly v daném spolku.

Do příloh byly dány portréty významných žen a členek spolků, které zasáhly do ženského hnutí. V této části nalezneme i portréty mužů, kteří se postavili za práva žen a pomáhali je uzákonit. A v neposlední řadě jsou zde vyobrazeny dvě stavby - sokolovna z Plzně a Rokycan.

Cílem této bakalářské práce bylo poukázat na to, jak důležitou roli emancipace žen během 19. a počátku 20. století sehrála a jak významnou roli sehrálo zakládání ženských spolků. Měla být vyzdvihnuta činnost žen, kterou vykonávaly s velkou snahou a oddaností. Mělo se prokázat, jak obtížné bylo pro ženy prosadit své názory a vytvořit spolek, který by se věnoval podpoře a pomoci potřebným. Do této práce jsem zařadila spolky, jejichž náplní bylo vzdělávání, podpora a pomoc chudým a potřebným.

Myslím si, že jsem svůj úkol splnila. Nicméně si dovoluji podotknout, že by si toto období, spojené se zakládáním spolků zasloužilo ještě další bádání. Určitě existují otázky, jenž se tohoto období dotýkají, avšak jsou stále nezodpovězeny.

6. ABSTRAKT

This work was devoted to women's associations and clubs in Pilsen and in Rokycany in the late 19 century and early 20th century.

The initial part was focused on the development of women's emancipation in the Czech lands, with regard to pan-European context. Here the notion of emancipation was explained and described the various historical milestones of this period. This section documents the struggle of women for their rights.

The second part and the fourth part dealt with the women's associations and clubs in Pilsen and in Rokycany. These clubs were devoted mainly education, entertainment, and charitable activities through the application in life.

The third chapter and the last chapter were dedicated to women of significant associations and clubs of West Bohemia. It also outlines the life and membership in the associations.

Objective of this thesis was to show the great efforts of women in the establishment of associations.

In the end of the work were inserted attachments with portraits of men and women and pictures of buildings.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

PRAMENY

Archiv města Plzně, fond *Čechie, spolek pro péči o sirotky a vdovy po čs. legionářích města Plzně*, inv. č. 298/1.

Archiv města Plzně, fond *Česká jednota paní a dívek Plzeň*, inv. č. 154.

Archiv města Plzně, fond *Klub ženské národní rady v Plzni*, karton 2175, inv. č. 155.

KÖNIGSMARK, Josef. *Hrdinové sokolské župy Rokycanovy 1939-1945*. Rokycany, Sokolská župa Rokycanova, 1947. s. 190.

LÍKAŘ, Karel. *Jubilejní kronika - 60 let Sokola Plzeňského*. Plzeň, Český deník, 1923. s. 84.

Ottův slovník naučný. Dvacátý sedmý díl. Praha: Paseka/ Argo, 2002.

Ottův slovník naučný. Osmý díl. Praha: J. Otto, 1894.

POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936*. Plzeň, fa Auberská-Beštová, 1936. s. 82.

Státní okresní archiv Rokycany, fond *Spolek Ludmila Rokycany*, inv. č. 40.

Státní okresní archiv Rokycany, fond *Tělocvičná jednota Sokol Rokycany*, nezpracováno.

ŠÍP, Augustin. *Sokolským životem*. Plzeň, A. Šíp, 1925. s. 346.

Učitelstvo v Rokycanech. *Politický a školní okres Rokycanský*. Rokycany, Jos. B. Zápotočný, 1898.

LITERATURA

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha, Libri/Slon, 2005. ISBN 80-7277-241-4 (Libri). ISBN 80-86429-48-2 (Slon). s. 175.

BĚLOHLÁVEK, Miroslav. *Průvodce po fondech a sbírkách - Archiv města Plzně*. Plzeň, Západočeské nakladatelství, 1987. s. 476.

DRÁPAL, Dan. *Emancipace žen v církvi?* Praha, Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-084-5. s. 117.

HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost. Člověk a jeho práva I*. Praha, ESVLP, 1992. ISBN 80-901221-0-8. s. 96.

HAVELKOVÁ, Hana. a kol. *Trans/formace: gender, věda a společnost*. Praha, Sociologický ústav AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-118-7. s. 62.

HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha, Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-380-0. s. 124.

JINDŘICH, Karel. *Rokycany*. Rokycany, Městský národní výbor, 1970. s. 69.

KABELKA, Petr. MRZENA, Antonín. PICKOVÁ, Věra. *Památník ke 130. výročí založení TJ Sokol Rokycany*. Rokycany, 1998. s. 76.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena v minulém století*. Praha, Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0737-5. s. 300.

MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí - proč? (Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20 století)*. Praha, Libri/Slon, 2005. ISBN 80-7277-295-3 (Libri). ISBN 80-86429-42-3 (Slon). s. 173.

MAŘÍKOVÁ, Hana., VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha, Open Society Fund, 1999. s. 171.

NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století - Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha, JANUA, 1999. ISBN 902622-2-8. s. 446.

OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. Praha, Libri/Slon, 2004. ISBN 80-7277-263-5 (Libri). ISBN 80-86429-31-8 (Slon). s. 158.

VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. *Eliška Krásnohorská*. Praha, Melantrich, 1987. s. 318.

VOJÁČEK, Milan. *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. Praha, SCRIPTORIUM, 2007.

Výbor jednoty. *Pod jednou střechou v Lokomotivě Plzeň: 70 let: 1970-1977*. Plzeň, TJ Lokomotiva, 1977.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Feminismus. Významné ženy a hnutí v historii feminismu [online]. 2012 [26. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=183558>.

HAZDRA, Zdeněk. „A pak tu nejsme a stejně svítá ...“ [online]. 2012 [22. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2009100026>.

Historie. Osobnosti ČSNS. Františka Plamínková [online]. 2012 [26. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskastrananarodnesocialni.cz/frantiska-plaminkova.html>.

Portrét Elišky Krásnohorské [online]. 2012 [4.4. 2012]. Dostupné z: http://www.ceskenoviny.cz/tema/index_img.php?id=153178.

Portrét Karla Slavoje Amerlinga [online]. 2012 [4. 4. 2012]. Dostupné z: <http://botany.cz/cs/amerling/>.

Portrét Magdaleny Dobromily Rettigové [2012]. 2012 [22. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1095927644-kalendarium/210572235300001/>.

Portrét Vojtěcha Náprstka [online]. 2012 [4. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.osobnosti.net/foto-vojtech-naprstek.htm>.

Slavia SK Rapid Plzeň. Něco málo z historie [online]. 2012 [4. 4. 2012] . Dostupné z: <http://skmgrapid-plzen.webnode.cz/o-nas/>.

8. PŘÍLOHY

*Osobní přihláška členky
do Rady československých žen.*

1. Jméno a příjmení:

2. Den, měsíc a rok narození:

3. Rodinný stav:

4. Povolání:

5. Bydliště:

* 6. Školní vzdělání:

* 7. Znalost cizích řečí:

* 8. Jsem členkou těchto organizací:

.....

.....

.....

Chtěla bych pracovat v této odborné komisi:**

organizační	kulturní
právní	tisková
sociální	školská
zdravotní	tělovýchovná
národohospodářská	branná
technická	pro styk zahraniční a) se slovan. státy b) se západ. státy

pro zájmy venkovských žen
komise Ústředí hospodyň
dělnická
veřejnozaměstnanecká.

máte-li se o práci v jiném oboru, uveďte jej.

Příloha č. 1 Osobní přihláška členky do spolku Rady československých žen (1. část).

Zdroj: Archiv města Plzně, fond *Klub ženské národní rady v Plzni*, karton 2175, inv. č. 155, Stanovy Rady čsl. žen.

N. Jsem

Souhlasím s programovým prohlášením, otištěným na prvním listu této přihlášky, a chci pomáhati při jeho uskutečňování.

Prohlašuji na svou čest a svědomí, že jsem nespolupracovala s okupanty kulturně, politicky ani hospodářsky, že jsem nebyla členkou žádné organizace s okupanty spolupracující, ani funkcionářkou strany nebo organizace, prohlášených vládním programem za nepřipustné, že jsem od okupantů nepřijala nikdy žádných výhod a že jsem se s nimi společensky nestýkala. Nikdy jsem necítila ani neprojevovala souhlas s nacistickými a fašistickými zásadami. Toto moje prohlášení mohou doložit tito svědkové:

1.
2.
3.

Členský příspěvek Kčs 50.— a dobrovolné zápisné poukáži po obdržení členství a legitimace.

Příloha č. 2 Osobní přihláška členky do spolku Rady československých žen (2. část).

Zdroj: Archiv města Plzně, fond *Klub ženské národní rady v Plzni*, karton 2175, inv. č. 155, Stanovy Rady čsl. žen.

Příloha č. 3 Portrét Magdalény Dobromily Rettigové

Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1095927644-kalendarium/210572235300001/>.

Příloha č. 4 Portrét Karla Slavoje Amerlinga

Zdroj: <http://botany.cz/cs/amerling/>.

Příloha č. 5 Portrét Vojtěcha Náprstka

Zdroj: <http://www.osobnosti.net/foto-vojtech-naprstek.htm>.

Příloha č. 6 Portrét Elišky Krásnohorské

Zdroj: http://www.ceskenoviny.cz/tema/index_img.php?id=153178.

Příloha č. 7 Portrét Růženy Petákové, první starostky České jednoty paní a dívek v Plzni.

Zdroj: POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936*.

Příloha č. 8 Portrét „Tři přítelkyně“ České jednoty paní a dívek v Plzni - L. Taschnerová (první místopředsedkyně); M. Schmrhová (první předsedkyně zábavního výboru); Klotylda Vuršrová (první jednatelka).

Zdroj: POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936.*

Příloha č. 9 Portrét Správní výbor České jednoty paní a dívek v Plzni, r. 1936.

Zdroj: POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936.*

Příloha č. 10 Portrét Dámský výbor „Jeslí“, r. 1936.

Zdroj: POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936.*

Příloha č. 11 Portrét Zábavní výbor České jednoty paní a dívek v Plzni, r. 1936.

Zdroj: POPEPOVÁ, Marie. *Slavnostní jubilejní spis k padesátiletému trvání České jednoty paní a dívek v Plzni 1886 - 1936.*

Příloha č. 12 Obraz sokolovny v Plzni z roku 1896 (přední část).

Zdroj: LÍKAŘ, Karel. *Jubilejní kronika - 60 let Sokola Plzeňského*. Plzeň, 1923.

Příloha č. 13 Obraz sokolovny v Plzni z roku 1896 (zadní část).

Zdroj: LÍKAŘ, Karel. *Jubilejní kronika - 60 let Sokola Plzeňského*. Plzeň, 1923.

Příloha č. 14 Portrét Františky Plamínkové

Zdroj: Archiv města Plzně, fond *Klub ženské národní rady v Plzni*, karton 2175, inv. č. 155, Stanovy Rady čl. žen.

Příloha č. 15 Zajišťování sokolovny po náletu 29. 4. 1945.

Zdroj: Státní okresní archiv Rokycany, fond *Tělocvičná jednota Sokol Rokycany*,
Fotografie sokolovny, nezpracováno.

Příloha č. 16 Jižní část rokycanské sokolovny po náletu amerických hloubkových letců 250 kg těžkou bombou (29. 4. 1945).

Zdroj: Státní okresní archiv Rokycany, fond *Tělocvičná jednota Sokol Rokycany*, Fotografie sokolovny, nezpracováno.

Příloha č. 17 Obraz razítka spolku Ludmila Rokycany.

Zdroj: Státní okresní archiv Rokycany, fond *Spolek Ludmila Rokycany*, inv. č. 40, Razítko spolku dam Ludmila v Rokycanech.